

Economisch-Statistische Berichten

Waar komen de spaargelden vandaan?

★

Dr J. Buter

De toepassing van de wet op de
bedrijfsorganisatie

★

Drs A. G. ter Hennepe

De Nederlandse metaalnijverheid

★

C. Küppers

Subsidiëring van overheidswege van de
'bouw van boerderijen

★

G. C. A. Mulder, B. Sc., Ps. D.

Rente en rentekosten

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

39e JAARGANG

No 1953

WOENSDAG 10 NOVEMBER 1954



KAS-ASSOCIATIE N.V.

SPIJSTRAAT, 172

AMSTERDAM

Verhuur van brandkasten en
kluizèn voor grote administraties

BETALEN • BEWAREN • BEHEREN

vacatures



GEMEENTE 'S-GRAVENHAGE

Bij de afdeling Sociale Zaken der
Gemeentesecretarie zijn vacant de functies van

- a. Socioloog**
b. Sociaal-Paedagoog
 of
Sociaal-Psycholoog

De te benoemen functionarissen zullen worden belast met de behandeling van bestuurszaken op het terrein van de sociale zorg. Zij zullen belangstelling moeten hebben voor de zich voltrekkende vernieuwing van het maatschappelijk werk en door kennis, oorspronkelijkheid, inzicht en praktische ervaring in staat moeten zijn door het ontwikkelen van initialieven deze vernieuwing te bevorderen.

Een goede stijl en bekwaamheid in het voeren van mondeling overleg worden verlangd. Benoeming zal - naar gelang van bekwaamheid en ervaring - geschieden in de rang van referendaris A (salarisgrenzen: f. 6.360,- - f. 8.310,-) of referendaris B (salarisgrenzen: f. 7.530,- - f. 9.480,-). Herziening dezer bedragen is in voorbereiding. Aanstelling boven het minimumsalaris is mogelijk.

Eventuele reis- of pensiekosten kunnen volgens gemeentelijke regeling worden vergoed.

★

Uitvoerige, eigenhandig geschreven sollicitaties, gericht aan Burgemeester en Wethouders, en met vermelding van volledige voornamen, geboortedatum en -plaats, binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad **onder no. 917** te zenden aan de Directeur van het Gemeentelijk Bureau voor Personeelsvoorziening, Kerkplein 3, 's-Gravenhage.

Kennismaking alleen na uitnodiging.

(Zie voorts blz. 903)



R. Mees & Zoonen

*Bankiers en
Assurantie-makelaars*

Rotterdam

*Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen*

*Financiering van
In- en Uitvoer*

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*
Telefoon, redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040.

Bankiers: *R. Mees en Zoonen, Rotterdam.*

Redactie-adres voor België: *Dr J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*

Abonnementenprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).*

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.

Waar komen de spaargelden vandaan?

Gedurende de laatste twee jaar is de groei der spaarsaldi bij de spaarbanken, waaronder ook te verstaan de Rijkspostspaarbank en de spaarafdelingen van de boerenleenbanken, opvallend snel geweest. Vele malen is in verband hiermede de vraag gesteld: „Waar komt al dit geld vandaan?”. Herhaaldelijk is gesuggereerd, dat grote bedragen elders worden opgenomen en bij de spaarbanken worden ingelegd. Zeer vele particulieren zouden tot winstneming op hun effectenbezit overgaan, en het geld tijdelijk tegen een wat lagere maar toch nog bevredigende rente bij de spaarbanken onderbrengen. Zelfs zouden vele ondernemers trachten hun bedrijfskapitaal gedeeltelijk op een spaarrekening rentegevend te maken.

Ik kan me moeilijk aan de indruk onttrekken, dat deze en dergelijke beweringen sterk worden overdreven. Vrijwel alle spaarbanken trachten zeer bewust de on-eigenlijke spaargelden te weren. En dit is ook begrijpelijk. Het is voor de spaarbank niet aantrekkelijk in deze tijd van lage rente veel geld te krijgen, dat na korte tijd, juist als de rente weer oploopt en dus belegging mogelijk wordt, weer wordt teruggevraagd. Maar bovendien ligt er het feit, dat het groeiproces in zijn huidige omvang is ingezet in de zomer van 1952. Men kan moeilijk volhouden, dat destijds beleggingen werden geliquideerd om het geld in afwachting van betere kansen bij de spaarbank onder te brengen. Toen immers was het rentepeil hoog. Er was geen enkele aanleiding om niet te beleggen, indien men dat wenste, integendeel.

Veeleer zoek ik de verklaring van de „spaarwoede” elders. Er werken hierbij een aantal factoren samen. In de Korea-crisis was de achterstand in de aanschaf van huisraad en kleding ineens ingehaald en kwam men er daarna dus toe zijn „reserves” weer aan te vullen. Men kreeg bovendien na het wijken van de grootste spanning meer vertrouwen in de toekomst en vooral ook in die van onze munt. Tegelijkertijd steeg het welvaartspeil van ons volk tot een ongekende hoogte.

Maar ook de instelling en de positie van de spaarbank is gewijzigd. In de na-oorlogse jaren trachten de spaar-

banken meer dan ooit het publiek naar zich toe te trekken. Het aantal spaarbankboekjes per 100 inwoners uitgegeven door de spaarbanken, aangesloten bij de Nederlandse Spaarbankbond, bedroeg ultimo 1938 15,4 en ultimo 1953 25,2 bij een snel groeiende bevolking. De spaarbank, die sinds meer dan 100 jaar het vertrouwen van de gewone man heeft, is de vraagbaak geworden van het grote publiek. Ook dit heeft in de snel levende wereld van vandaag behoefte aan advies, vooral op financieel terrein. In de geldsaneringstijd zijn naast de millioenen spaarders nog eens honderdduizenden naar de spaarbank gekomen. Zeer velen hebben het toen gelegde contact bestendigd. Door deze toevloed van spaarders neemt uiteraard het spaartegoed toe. Nu de achterstand, ontstaan in de oorlog en de jaren daarna, is ingehaald, zelfs in versterkte mate.

Met de cijfers in de hand kan men moeilijk volhouden, dat de verplaatsing naar de spaarbanken van geld, dat daar niet zou thuis behoren, een exorbitante omvang heeft aangenomen. De omloopsnelheid van het geld bij de spaarbanken, aangesloten bij de Nederlandse Spaarbankbond, was in 1937 0,45 en in 1953 0,41 van het gemiddeld saldotegoed. De gemiddelde inlegpost bij deze spaarbanken in 1938 bedroeg f 70,59 en in 1953 was dit f 98,66. Het gemiddelde saldo per spaarrekening in 1938 bedroeg f 405 en in 1953 f 513. De cijfers van de Rijkspostspaarbank geven een vrijwel gelijk beeld. Indien men rekening houdt met de gedaalde koopkracht van de gulden, blijkt wel dat de groei een zeer normale is en althans tot heden de achterstand nog niet is ingehaald.

Wanneer wij naar onze buurlanden kijken, dan zien we overal een gelijke tendentie. De inlegcijfers van onze spaarbanken zijn sinds 1952 inderdaad verrassend maar geenszins onrustbarend. Anders ligt het misschien in West-Duitsland, waar inderdaad wel eens is gesproken van een angst om te consumeren. Maar in West-Duitsland is het totale tegoed bij de spaarinstellingen in de periode van 1 Januari 1953 tot 30 Juni 1954 toegenomen met 92 pCt. In Nederland was dit slechts 13 pCt over dezelfde periode.

Hilversum.

G. H. FUHRI SNETHLAGE.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Waar komen de spaargelden vandaan?, door Mr G. H. Fuhri Snethlage	887	Boekbesprekingen:	
De toepassing van de wet op de bedrijfsorganisatie, door Dr J. Buter	889	Dr G. van der Veen: Aiding underdeveloped countries through international economic cooperation, bespr. door Drs Khouw Bian Tie ..	899
De Nederlandse metaalnijverheid, door Drs A. G. ter Hennepe	891	Dr Ir J. Sevenster: Productie en bestemming van melk in Nederland II, bespr. door Dra F. Terlouw	900
Subsidiëring van overheidswege van de bouw van boerderijen, door C. Küppers	894	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet ..	901
Rente en rentekosten, door G. C. A. Mulder, B. Sc., Ps. D.	896	Statistieken:	
Ingezonden stuk:		In- en uitvoer van Nederland	903
De rentabiliteit van het landbouwbedrijf, door H. A. Fruin met naschrift van Ir H. Vredeling	898		

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

Dr J. BUTER, De toepassing van de wet op de bedrijfsorganisatie.

De toepassing van de wet op de bedrijfsorganisatie begint resultaten af te werpen, maar heeft tevens een aantal vraagstukken doen ontstaan. Ten eerste is er de verhouding tussen de Sociaal-Economische Raad en de Overheid. Schrijver bestrijdt de gedachte, dat de laatste zich in alles dient te laten leiden door de adviezen van de S.-E.R. Ten tweede eist de gedachte van de vrijwilligheid, dat geen organisaties op een andere dan deze basis worden opgericht. Daar de bestaande bedrijfschappen worden opgeheven, kan dit bij ontbreken van overeenstemming in het bedrijfsleven over een op te richten productschap leiden tot verlies van een belangrijk stuk marktordening. Ten derde rijzen problemen in verband met de verhoudingen tussen productschappen, bedrijfschappen en hoofdbedrijfschappen. De laatste moeten, naar sommigen menen, een afgerond geheel vormen, maar daardoor wordt de oprichting vertraagd, want in sommige sectoren is men nog niet aan de oprichting van een bedrijf toe. Ten slotte wordt uitvoering van de wet vertraagd, doordat in sommige bedrijfstakken, die reeds een aanvraag tot instelling van een bedrijf deden, het aantal werknemers zo gering is, dat paritaire bestuursamenstelling niet gewenst is. Een voorstel, om in voorkomende gevallen hiervan af te wijken, werd inmiddels door de S.-E.R. in behandeling genomen.

Drs A. G. TER HENNEPE, De Nederlandse metaalnijverheid.

De metaalnijverheid — een voorbeeld van de vaagheid van het begrip „bedrijfstak” — vertegenwoordigt 22 pCt van de industriële omzet. Een indeling aan de hand van de Algemene Industrie Statistiek doet zien, dat ongeveer 70 pCt van de metaalnijverheid zich „hoog in de bedrijfskolom” bevindt; ongeveer 60 pCt levert productiegoederen. Schrijver geeft een overzicht van de ontwikkeling van deze nijverheidstak sinds het einde van de 19e eeuw, en gaat met name in op de grote uitbreidingen na 1945. Ten slotte beziet hij de gevolgen van de instelling der E.G.K.S.; tegenover stijging van grondstoffenprijzen staat een verbetering door bestrijding van de prijsdiscriminatie op de buitenlandse markt.

C. KÜPPERS, Subsidiëring van overheidswege van de bouw van boerderijen.

In een onlangs verschenen nota, opgesteld door het secretariaat van de commissie Grondgebruik van de Stichting voor de Landbouw, komt men o.a. tot de conclusie, dat het wenselijk is boerderijenbouw in het algemeen van rijkswege te subsidiëren en het subsidie niet te beperken tot de boerderijenbouw in ontginningsgebieden en bij ruilverkavelingen. Schrijver vraagt zich af, of wel in voldoende mate is onderzocht, of, gelet op de bedrijfsinkomsten in de landbouw, voor het tegenwoordige een subsidiëring in de bouwkosten van boerderijen, althans wat betreft de grotere bedrijven, wel noodzakelijk is. Met behulp van een drietal voorbeelden tracht schrijver duidelijk te maken, dat niet zonder meer kan worden geconstateerd, dat een subsidiëring van de boerderijenbouw in het algemeen noodzakelijk is. Een rijkssubsidie

in de kosten van boerderijenbouw is z.i. slechts dan gerechtvaardigd, wanneer zonder overheidssteun zowel de landbouwer-eigenaar als de verpachter niet meer in staat zouden zijn tot het stichten van rendabele nieuwbouw. In dit verband pleit schrijver ten slotte voor het zo spoedig mogelijk herstellen van normale pachtverhoudingen.

G. C. A. MULDER, B.Sc., Ps.D., Rente en rentekosten.

Een onverwacht probleem in een onderontwikkeld gebied ontstaat bij de kostprijsberekening, daar men voor de rentekosten geen maatstaven heeft door het ontbreken van een geld- en kapitaalmarkt, terwijl tevens de toegang tot de internationale markt belemmerd wordt door deviezenmaatregelen. Schrijver onderzoekt tegen welke rente een kleine zelfstandige onderneming in Suriname crediet kan verkrijgen en constateert, dat dit minimaal 6 pCt (de gangbare hypotheekrente) is. De lagere rente welke betaald wordt door een concurrerende dochtermaatschappij van een concern, dat toegang tot de internationale kapitaalmarkt heeft, wordt volgens schrijver door de hogere publiciteitskosten gecompenseerd. De kapitaalverstrekker, die kan kiezen tussen een open en een betrekkelijk gesloten markt, vindt op de laatste markt een bijzondere rentevoet, die hoger ligt dan de rentevoet op de open markt, door de hogere grensprijs van het kapitaal; deze prijs wordt zowel door economische als psychologische factoren bepaald. Daarnaast spelen technische factoren een rol, maar die werken verlagend op de grensprijs. Gebruik van een hogere rentefactor in de kostprijsberekening is volgens schrijver in onderontwikkelde landen verantwoord.

— SOMMAIRE —

Dr J. BUTER, L'application de la loi sur l'organisation des entreprises.

L'auteur examine certains problèmes relatifs à la création de nouveaux „productschappen” et „bedrijfschappen”, provoqués par l'application de la loi de 1950.

Drs A. G. ter HENNEPE, L'industrie métallurgique aux Pays-Bas.

L'industrie métallurgique néerlandaise représente 22 p.c. du chiffre d'affaires global de l'industrie aux Pays-Bas. Après la guerre l'industrialisation a contribué à en stimuler l'extension.

C. KÜPPERS, Subsidies de l'Etat en vue de la construction d'établissements agricoles.

L'auteur critique une note, publiée récemment par une sous-commission de la „Stichting voor de Landbouw”, recommandant des subsides gouvernementaux pour la construction de fermes.

G. C. A. MULDER, B.Sc., Ps.D., Calculation de l'intérêt dans un territoire sous-développé.

A la suite d'expériences effectuées dans un territoire sous-développé, l'auteur examine les conséquences qu'entraîne l'absence d'un marché des capitaux et de la monnaie sur la calculation du prix de revient.

De toepassing van de wet op de bedrijfsorganisatie

De toepassing van de in 1950 tot stand gekomen wet op de bedrijfsorganisatie begint resultaten af te werpen. Het is van betekenis aan deze toepassing bijzondere aandacht te schenken, omdat de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie een grote invloed zal kunnen uitoefenen op het maatschappelijk bestel in Nederland.

Hoe men ook over de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie moge denken, er kan moeilijk twijfel over zijn, dat hier sprake is van een grootse poging tot hervorming van de verhoudingen tussen Overheid en bedrijfsleven, en tussen ondernemers en werknemers. Daarenboven betekent de wet op de bedrijfsorganisatie een poging om een geheel nieuw raam te construeren, in het kader waarvan het permanente vraagstuk: „hoeveel ordening en hoeveel vrijheid” kan worden behandeld.

Het is thans nog veel te vroeg om vast te kunnen stellen, welke invloed de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie op de duur zal hebben op de maatschappelijke verhoudingen. Het is echter niet te vroeg om te kunnen constateren, dat de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie daarbij een belangrijke rol zal spelen.

In dit artikel willen wij ons beperken tot het constateren van enkele meer of minder belangrijke vraagstukken, waarmede men bij de toepassing van de wet in aanraking komt.

Bij de voorbereiding van de instelling van publiekrechtelijke lichamen valt de nadruk op de taak van de Sociaal-Economische Raad. Dit lichaam heeft in de enkele jaren van zijn bestaan reeds een belangrijke plaats ingenomen. Zijn functie als adviserend lichaam met de medewerking van het gehele bedrijfsleven is van uitermate groot gewicht. Het moge dan zijn, dat een aantal door de Raad uitgebrachte adviezen zich kenmerkt door het opsommen van verschillende mogelijkheden, in andere gevallen heeft de Raad over belangrijke onderwerpen een zeer duidelijk standpunt kenbaar gemaakt, hetgeen het voor de Regering moeilijk maakt — voor zover zij dit op zichzelf wenselijk mocht achten — van de inhoud daarvan in belangrijke mate af te wijken.

Dit nu brengt ons op het eerste aspect, waarop wij de aandacht willen vestigen, nl. de verhouding tussen de Regering en de Sociaal-Economische Raad. Er is wel eens gesteld — en met name bij de Kamerdiscussies over de wetsontwerpen tot instelling van productschappen — dat, waar in het kader van de Sociaal-Economische Raad overeenstemming is bereikt — bijv. over de bestuursamenstelling van de betrokken lichamen — de Regering daarvoor niet af mag wijken.

Wij kunnen deze stelling niet onderschrijven. Als de Sociaal-Economische Raad advies uitbrengt over door de Regering te nemen maatregelen, dan dient de Regering de bevoegdheid te hebben, als zij daartoe gegronde redenen aanwezig acht, daarvan af te wijken. Ook wanneer het om zaken gaat, waarbij het bedrijfsleven in de eerste plaats is betrokken.

Ook wanneer men, zoals bij de instelling van bedrijfslichamen gelukkig voorop wordt gesteld, uitgaat van de gedachte van de vrijwillige medewerking van het bedrijfsleven, blijft er over de taak van de Regering: te beoordelen of en zorg te dragen dat, volgens de eigen taak van de Overheid — die een andere is en blijft dan die van de Sociaal-Economische Raad — recht wordt gedaan aan alle

betrokkenen. Dat de Regering niet willekeurig af dient te wijken van een advies van de Raad, spreekt vanzelf. Er dienen daarvoor gegronde argumenten aanwezig te zijn. Het zou echter een ongewenste ontwikkeling zijn, indien de Sociaal-Economische Raad, zij het niet formeel, maar dan toch in de praktijk, aan de Regering een gedragslijn zou kunnen voorschrijven; hetgeen uiteraard niet betekent, dat de Regering met adviezen van de Raad niet ernstig rekening dient te houden. De grote waarde van adviezen van de Raad is juist hierin gelegen, dat de Regering ten aanzien van allerlei onderwerpen geen decisies neemt zonder op de hoogte te zijn van de visie, welke de in de Sociaal-Economische Raad zitting hebbende vertegenwoordigers van het bedrijfsleven op de te regelen onderwerpen hebben.

Wij hebben reeds opgemerkt, dat men bij de instelling van bedrijfslichamen uitgaat van de gedachte van de vrijwilligheid, zodat men — althans in dit stadium — niet overgaat tot de instelling van bedrijfschappen of productschappen, dan nadat is gebleken, dat de belangrijkste daarbij betrokken groepen uit het bedrijfsleven met de instelling daarvan accoord gaan. Het vasthouden aan deze gedachte van de vrijwilligheid brengt echter ook eigenaardige moeilijkheden met zich. Dit is in de eerste plaats gebleken bij de voorbereidingen van de instelling van *productschappen*. Men kan stellen, dat de taak van deze productschappen voor een zeer belangrijk deel bestaat in de voortzetting — op welke wijze dan ook — van de taak van de bestaande bedrijfschappen voor de voedselvoorziening.

Voor zover wij dit kunnen beoordelen, is er bij het overgrote deel van het bedrijfsleven een communis opinio, dat de nuttige taak van deze bedrijfschappen door productschappen dient te worden voortgezet. Niettemin is de situatie thans zo, dat voor het terrein van enkele bedrijfschappen in het kader van de Raad geen voldoende mate van overeenstemming is bereikt over de productschappen, die daarvoor in de plaats zouden moeten komen.

Het betreft hier de geprojecteerde productschappen voor zuivel; suiker; pootaardappelen; griend en riet; vlas en hennep. In verschillende gevallen is de overeenstemming afgestuit op de bestuursamenstelling van deze lichamen. Bij zuivel is er verschil in mening over de vraag of het bestuur van een productschap voor zuivel paritair dient te worden samengesteld uit vertegenwoordigers van ondernemers enerzijds en van werknemers anderzijds. Bij pootaardappelen werd geen overeenstemming bereikt over het aantal vertegenwoordigers in het bestuur van de landbouw en landbouwcoöperaties enerzijds en vertegenwoordigers van de particuliere handel in pootaardappelen anderzijds. Het gevolg van dit gebrek aan overeenstemming is, dat de Sociaal-Economische Raad geen gunstig advies heeft willen uitbrengen over de instelling van deze productschappen.

Nu het bedrijfsleven zelf hierover niet tot overeenstemming is gekomen, gevoelt de Regering er — vasthoudende aan de gedachte van de vrijwilligheid — weinig voor, de betrokken productschappen toch in te stellen. Als hierin niet alsnog verandering komt, zal dit betekenen, dat een belangrijk stuk marktordering, dat tot nog toe in nauwe samenwerking met het bedrijfsleven werd doorgevoerd, of door de Regering zelf moet worden overgenomen, of moet

worden prijsgegeven. Het valt niet te verwachten, dat de centrale Overheid — voor zover zij daarvoor op zichzelf de bevoegdheid zou hebben — volledig de taak zal overnemen, die tot nu toe door de betrokken bedrijfschappen werd verricht.

Zo leidt de toepassing van de wet op de bedrijfsorganisatie er toe, dat op sommige terreinen een belangrijke stap achteruit wordt gedaan, omdat taken, die tot nu toe mede door het bedrijfsleven zelf ter hand werden genomen of terugvallen op de Centrale Overheid of in het geheel niet meer kunnen worden verricht. Een ontwikkeling, die naar ons oordeel moet worden betrêurd en die slechts zou kunnen worden voorkomen, indien de Regering bereid zou zijn deze knopen door te hakken.

Een belangrijke vraag, welke zich bij de toepassing van de wet op de bedrijfsorganisatie voordoet, is die van de verhouding tussen productschappen en de daarmee corresponderende bedrijfschappen. Zoals men weet, zijn de productschappen lichamen, die groepen van ondernemingen omvatten, die met een bepaald product of een bepaalde groep van producten te maken hebben, terwijl de bedrijfschappen horizontale lichamen zijn, die ingesteld worden voor een bepaalde tak van bedrijf. Deze bedrijfschappen dienen wel te worden onderscheiden van de bestaande bedrijfschappen voor de voedselvoorziening.

Het zou in de logische volgorde der dingen gelegen hebben, indien eerst de bedrijfschappen tot stand waren gekomen, daarna de productschappen en tenslotte het toplichaam: de Sociaal-Economische Raad. De ontwikkeling is echter voor een deel omgekeerd, omdat eerst de Sociaal-Economische Raad is ingesteld, terwijl kort geleden besloten is tot de instelling van een aantal belangrijke productschappen op het terrein van de voedselvoorziening en de instelling van het grootste aantal bedrijfschappen nog op zich laat wachten; al zijn er dan ook reeds enkele bedrijfschappen ingesteld, waaronder het belangrijke bedrijf voor de landbouw: het Landbouwschap.

Wel is er nog een belangrijk aantal bedrijfschappen en hoofdbedrijfschappen in voorbereiding, doch deze voorbereiding neemt geruime tijd in beslag, zodat de instelling daarvan nog wel even op zich zal laten wachten. Er doet zich nl. bij de voorbereiding van de instelling van een aantal bedrijfschappen een eigenaardige moeilijkheid voor die men bij het tot stand komen van de wet op de bedrijfsorganisatie blijkbaar niet heeft voorzien.

De wet op de bedrijfsorganisatie bepaalt, dat (hoofd-)bedrijfschappen kunnen worden ingesteld bij Algemene Maatregel van Bestuur, mits dit geschiedt in overeenstemming met een representatieve organisatorische vertegenwoordiging van de betrokken ondernemers en de betrokken werknemers. De moeilijkheid, die zich nu voordoet is deze, dat er voor een aantal takken van bedrijf, met name voor groothandel en detailhandel bedrijfschappen zijn aangevraagd, terwijl in deze takken van bedrijf naar verhouding slechts een gering aantal werknemers emplooi vindt. Ook al zijn de aanvragen geschiedt in overeenstemming met de betrokken werknemersorganisaties, daarom wordt nog niet zonder meer aangenomen, dat deze werknemersorganisaties ook in voldoende mate representatief zijn voor de betrokken tak van bedrijf. Al was het alleen maar, omdat men — wanneer in een bepaalde tak van bedrijf slechts enkele tientallen werknemers emplooi vinden — moeilijk kan aannemen, dat men dan kan spreken van voor de betrokken bedrijfstak representatieve werknemersorganisaties, ook al zouden al deze werknemers georganiseerd zijn — hetgeen uiteraard slechts voor een deel het geval is.

Naar ons oordeel zou voor dit bezwaar, dat tot ernstige vertraging aanleiding kan geven, een oplossing kunnen worden gevonden door de nodige overeenstemming te vragen van de voor de in geding zijnde bedrijfstak representatieve ondernemersorganisaties na overleg met de daarbij betrokken werknemersorganisaties. Voorst zou men met het geringe aantal werknemers rekening kunnen houden door, al naar de verhoudingen liggen, in meer of minder sterke mate gebruik te maken van de in de wet geopperde mogelijkheid af te wijken van een paritaire bestuursamenstelling¹⁾.

Een spoedige oplossing van deze moeilijkheden is gewenst, vooral ook om te voorkomen, dat straks de productschappen in werking treden zonder dat er een voldoende aantal met deze productschappen corresponderende bedrijfschappen is ingesteld. Met name zou hierdoor het gevaar ontstaan, dat de productschappen — eenmaal ingesteld zijnde — werkzaamheden gaan verrichten, die, bij een juiste taakverdeling tussen product- en bedrijfschappen, door de bedrijfschappen zouden moeten worden verricht. Zijn de verhoudingen in dit opzicht eenmaal scheef gegroeid, dan is het uitermate moeilijk — zo niet onmogelijk — de verhoudingen weer recht te trekken.

Tenslotte wijzen wij nog op een ander aspect, dat eveneens samenhangt met de vrijwillige medewerking van het bedrijfsleven voor de instelling van bedrijfslichamen.

Voor een groot aantal takken van groothandel in landbouwproducten, visserijproducten en levensmiddelen is een twintigtal bedrijfschappen aangevraagd met een deze bedrijfstakken omvattend hoofdbedrijf. Dit aangevraagde hoofdbedrijf beperkt zich tot de betrokken takken van handel en omvat derhalve niet de gehele zgn. voedselvozieningsgroothandel en nog minder de gehele groothandel.

Men is nu bij de aanvraag van dit hoofdbedrijf op het bezwaar gestuit, dat volgens bepaalde opvattingen een dergelijk hoofdbedrijf een afgerond geheel zou moeten zijn en derhalve of de gehele groothandel in landbouwproducten, visserijproducten en levensmiddelen zou moeten omvatten, of de gehele groothandel. Dit stuit echter af op de moeilijkheid, dat men in een aantal takken van handel (nog) niet zover is, dat men de instelling van publiekrechtelijke lichamen voor deze takken van handel gewenst acht en daar zelfs tegen gekant is. Vandaar, dat de betrokken ondernemers- en werknemersorganisaties het voorstel hebben beperkt tot de takken van handel, voor welke de daarvoor representatieve organisaties daaraan haar medewerking wensen te verlenen. Dit met de gedachte, dat het werkterrein van het betrokken hoofdbedrijf zich zou kunnen uitbreiden tot andere takken van handel, zodra deze daartoe via hun organisaties tot medewerking daaraan bereid zouden zijn.

Wil men aan de vrijwilligheidsgedachte vasthouden, dan is een andere oplossing moeilijk denkbaar. Zou men daarentegen, ondanks de tegenwerking van een aantal branche-organisaties, wel tot instelling van een „afgerond” hoofdbedrijf overgaan, dan wordt daardoor op de gedachte van de vrijwilligheid inbreuk gemaakt. Tenzij alsnog mocht blijken, dat het overgrote deel van de betrokken bedrijfstakken daarmee volledig instemt.

Men dient daarom zijn volle medewerking te verlenen aan het tot stand komen van publiekrechtelijke lichamen, die worden gedragen door de vrijwillige medewerking van de daarbij betrokken ondernemers- en werknemersorgani-

¹⁾ Inmiddels is een dergelijk voorstel bij de S.-E.R. in behandeling genomen.

saties en uitermate voorzichtig te zijn met het instellen van lichamen, waarvan men weet of het vermoeden heeft, dat men niet alleen bij de instelling doch ook en vooral bij de werkwijze van deze lichamen steeds te maken zal hebben met een belangrijk deel van het daarbij betrokken bedrijfsleven op wier steun men niet kan rekenen.

De publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie in ons land is een belangrijk instrument tot het baseren van de maatschappelijke verhoudingen op een grote mate van verantwoordelijkheid van ondernemers en werknemers. Zal deze poging slagen, dan dient men bij het tot stand komen van publiekrechtelijke lichamen te kunnen rekenen op de medewerking van de betrokken ondernemers- en werknemersorganisaties. Waar deze medewerking aanwezig is, geve men daaraan zijn volledige steun, al moeten daarbij verschillende technische en formele moeilijkheden worden

overwonnen. Laat men echter niet — zoals bij de organisatie-Woltersom het geval was — terwille van een schematische indeling overgaan tot het instellen van publiekrechtelijke lichamen, waarbij men niet kan rekenen op de constructieve medewerking van de daarbij betrokken organisaties van het bedrijfsleven.

De doorvoering van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie kan niet worden geforceerd. Zij kan wel worden gesteund daar waar het bedrijfsleven zelf hiertoe het initiatief neemt. Voor het overige zal men de bedrijfsorganisatie de gelegenheid moeten geven zich te ontwikkelen, zowel wat betreft het terrein, waarop zij toepassing vindt, als de mate, waarin zij haar functie kan vervullen. Doet men dit, dan is er reden om te vertrouwen, dat dit grote experiment een waardevolle factor zal zijn voor goede maatschappelijke verhoudingen.

's-Gravenhage.

Dr J. BUTER

De Nederlandse metaalnijverheid

Bij de beschrijving van de metaalnijverheid wordt men voor de moeilijkheid geplaatst, dat de bedrijven, die men meestal onder dit hoofd samenvat, een schoolvoorbeeld zouden kunnen zijn van de vaagheid van het begrip „bedrijfstak”. Wanneer men over de metaalnijverheid spreekt bedoelt men een groep van bedrijven, die slechts gemeen hebben, dat zij overwegend grondstoffen verwerken, die onder het chemische begrip „metalen” vallen. Dit criterium is uiteraard van elke economische zin ontbloot. Behalve dat metalen van een grote verscheidenheid worden verwerkt, zijn ook de eindproducten van een te uiteenlopend karakter om de bedrijven onder één noemer te brengen.

De vaagheid wordt nog verhoogd door de omschrijving „die overwegend metalen verwerken”. Ongetwijfeld is metaal voor de electrotechnische industrie een belangrijke grondstof, in gewicht uitgedrukt wellicht de belangrijkste. Toch is het nauwelijks te verdedigen deze nijverheid tot de metaalindustrie te rekenen. Zij heeft daartoe een te veel eigen aard; voorts vervaardigt zij vele producten waarbij metaal niet of nauwelijks wordt gebruikt. Toch rekent bijvoorbeeld het Centraal Bureau voor de Statistiek de electrotechnische industrie tot de metaalnijverheid. Zonder twijfel hebben praktische overwegingen hiertoe geleid; het is echter van belang bij de beoordeling van cijfers steeds voor ogen te houden waarop zij betrekking hebben.

Wanneer wij voorbijzien aan de vage algemeenheid van het begrip „metaalnijverheid”, kan worden vastgesteld, dat zij in onze nationale industrie een zéér vooraanstaande plaats inneemt. Aan de Algemene Industrie Statistiek (Maandstatistiek van de Nijverheid, C.B.S.) ontlent wij, dat op het eind van 1953 in de Nederlandse industriële bedrijven met in het algemeen meer dan 10 werknemers bijna 915.000 personen werkzaam waren ¹⁾. Hiervan werkten ongeveer 236.500 personen, of 26 pCt in de metaalnijverheid, waarbij wij de electrotechnische industrie niet tot deze bedrijfstak rekenen.

In 1953 bereikte de metaalnijverheid — wederom zonder de electro-technische industrie en onder uitsluiting van de bedrijven met minder dan 10 werknemers — een omzet van f 4.280 mln, waarvan f 1.218 mln door export. Deze cijfers staan tegenover een omzet in de gehele nijverheid van f 19.738 mln, waarvan f 5.129 mln

door uitvoer. Het aandeel van de metaalindustrie in de industriële omzet bedraagt dus 22 pCt. Het aandeel van de uitvoer is voorts bij de metaalnijverheid iets groter dan in de gehele Nederlandse industrie.

De gevolgtrekking, die hieruit valt te maken, dat ongeveer een kwart van de Nederlandse industriële activiteit betrekking heeft op de metaalindustrie, is uiteraard door de bovengenoemde vaagheid van het begrip „metaalnijverheid” van vrij geringe waarde. Voor een maatschappij, waarvan de techniek — zowel wat betreft de vervaardiging van productiegoederen als met betrekking tot de fabricage van een groot gedeelte van de gebruiksartikelen — is ingesteld op de verwerking van metalen, heeft de gevolgtrekking weinig meer waarde dan de bevestiging van een reeds van te voren vaststaand feit. Wil men het beschikbare cijfermateriaal gebruiken voor een economische analyse, dan zal dit moeten worden bewerkt volgens een economisch criterium. In verband met de vorm, waarin het materiaal beschikbaar is komt het meest in aanmerking een onderverdeling in de volgende groepen:

- I. bedrijven die metalen winnen uit ertsen;
- II. bedrijven, die metalen verwerken
 - a. tot verschillende productiegoederen
 - b. tot gebruiksartikelen.

Binnen deze groepen zou een verdere verdeling moeten worden gemaakt. Wat groep I betreft bijv. naar de soort metaal: ijzer, staal, aluminium enz.; met betrekking tot groep II naar de soort goederen, onderscheiden naar de eigen aard van hun markten. Onder IIa vallen bijv. scheepswerven, fabrieken van textielmachines en gieterijen van lantaarnpalen.

Een dergelijke vergaande splitsing is echter praktisch onbereikbaar. De Algemene Industrie Statistiek verschaft ons enig cijfermateriaal, waardoor wij in staat worden gesteld de metaalindustrie in enkele groepen in te delen en de betekenis van deze groepen in een cijfer uit te drukken. In de tabel op blz. 892, linker kolom, verstrekken wij de gegevens voor 1953.

Tot op zekere hoogte is deze indeling in te passen in het hierboven gegeven schema. De metallurgische bedrijven, met ongeveer 10 pCt van het totale aantal werknemers en ongeveer 20 pCt van de gehele omzet in de metaalnijverheid, kunnen grotendeels tot groep I worden

¹⁾ Exclusief personen, werkzaam bij openbare nutsbedrijven.

*Personeelssterkte en omzet in de metaalnijverheid
1953*

Soort bedrijven	Aantal bedrijven	Personeel eind 1953		Omzet x f 1 mln			
		aantal	pCt	Binnenland	Uitvoer	Totaal	pCt
Metallurgie:							
ijzer en staal	61	17.406	7,4	491	203	694	16,2
non-ferrometalen.....	73	5.956	2,5	114	55	169	4,0
Machine- en appendagefabr. Constr.werkpl.	806	73.815	31,1	809	295	1.104	25,8
Scheepsbouwbedrijven	213	52.290	22,2	531	437	968	22,6
Rijwielfabrieken	61	4.680	2,0	78	17	95	2,2
Overige transportmiddelenindustrie	191	16.755	7,1	234	66	300	7,0
Fabrieken van stalen meubelen	57	4.387	1,8	55	8	63	1,5
Overige metaalwarenbedrijven	473	41.118	17,4	504	112	616	14,4
Overige bedrijven	268	20.097	8,5	246	25	271	6,3
Totaal	2.203	236.504	100,0	3.062	1.218	4.280	100,0

Bron: Maandstatistiek van de Nijverheid C.B.S.

gerekend. De producten van deze bedrijven zijn namelijk voldoende ongedifferentieerd om als metalen grondstoffen te worden beschouwd, ook al hebben zij een zekere mate van bewerking ondergaan.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek rekent tot de metallurgische industrie ook de gieterijen. Naar de producten, die door deze bedrijven worden afgeleverd, behoren de gieterijen tot groep II; zij vervaardigen namelijk gegoten buizen, onderdelen voor de machine- en appendagefabrieken en gereede producten, waaronder gebruiksartikelen.

De machine- en appendagefabrieken en constructiewerkplaatsen, met 31 pCt van het aantal werknemers en 26 pCt van de omzet, behoren overwegend tot groep IIa. Zij vervaardigen hoofdzakelijk industriële kapitaalgoederen en vinden op haar afzetmarkten vooral de industrie tegenover zich. Hoe belangrijk deze groep van bedrijven voor de totale Nederlandse nijverheid wel is, moge blijken uit het feit, dat ongeveer 8 pCt van alle industriële werknemers bij deze tak van nijverheid is betrokken.

Een andere genoegzaam afgegrensde groep vormen de scheepswerven met 22 pCt van het totale aantal personen, dat in de metaalindustrie werkzaam is of bijna 6 pCt van het aantal dat in de gehele Nederlandse industrie is te werk gesteld.

De rijwielfabrieken, ongeveer 2 pCt van de metaalnijverheid vormend, behoren geheel tot groep IIb. De bedrijven die de overige transportmiddelen vervaardigen — ongeveer 7 pCt van het geheel — behoren zowel tot groep IIa als tot groep IIb, waarschijnlijk overwegend tot IIa.

De moeilijkheid rijst bij de laatste twee groepen, die naar werknemers ongeveer 26 pCt van de gehele metaalnijverheid uitmaken, naar omzet ongeveer 21 pCt. Het feit, dat deze „restpost” een zo groot gedeelte van de statistiek vormt, doet aan de waarde van deze laatste ernstig afbreuk.

Niettemin kan men met de cijfers de bovenaan de rechterkolom gegeven opstelling maken (in procenten van het aantal in de metaalnijverheid tewerkgestelde personen).

Hoewel deze cijfers op zichzelf beschouwd van betekelijke waarde zijn, geven zij toch een indruk van de plaats van de meeste bedrijven in de vage bedrijfstak. Van ongeveer 70 pCt van de metaalnijverheid staat vrijwel

I. Bedrijven, die metalen winnen uit ertsen a)			
a. ijzer en staal	7½ pCt		
b. non-ferrometalen	2½ pCt		10 pCt
II. Bedrijven, die metalen verwerken			
a. tot productiegoederen:			
machines en dergelijke	31 pCt		
schepen	22 pCt		
transportmiddelen b)	3½ pCt		
stalen meubelen c)	2 pCt		
		58½ pCt	
b. tot gebruiksgoederen:			
rijwielen	2 pCt		
transportmiddelen b)	3½ pCt		
		5½ pCt	
III. Onbekend			64 pCt
			26 pCt
		Totaal	100 pCt

a) Inclusief de gieterijen, die feitelijk in groep IIa behoren.

b) Aannemende, dat de helft van de groep „Overige transportmiddelenindustrie” tot IIa behoort en de andere helft tot IIb.

c) Aannemende, dat dit overwegend kantoor- en fabrieksmeubilair betreft.

vast, dat zij een plaats heeft „hoog in de bedrijfskolom”, terwijl van 26 pCt de plaats niet is te bepalen. Ongeveer 10 pCt levert goederen, die men als grondstoffen kan beschouwen; ten minste ongeveer 60 pCt levert productiegoederen.

De Nederlandse metaalnijverheid heeft na de tweede wereldoorlog een grote uitbreiding ondergaan; niettemin is zij reeds tientallen jaren een belangrijke bedrijfstak in de Nederlandse industrie, zoals uit de onderstaande, beknopte, historische schets moge blijken.

Op het einde van de 19e eeuw, toen de Nederlandse scheepsbouw door verschillende oorzaken een opleving doormaakte, groeide met deze tak van nijverheid de machinebouw. Uiteraard was de machinebouw, voor zover hij zijn opdrachten ontving van de scheepsbouw, vooral ingesteld op de productie van krachtwerktuigen. De vervaardiging van arbeidswerktuigen was aanvankelijk gescheiden, in dien zin, dat zeer gespecialiseerde werktuigen hier te lande weinig werden vervaardigd. Hierop zijn enkele uitzonderingen te noemen, die gedeeltelijk daaruit verklaard kunnen worden, dat zij betrekking hadden op werktuigen die voorzagen in een specifieke Nederlandse behoefte. Wij noemen in dit verband hefwerktuigen voor sluizen en bruggen, baggerwerktuigen en installaties voor zuivelfabrieken. De suikerindustrie in het toenmalige Nederlands-Indië deed voorts een vraag ontstaan naar voor deze bedrijven in het bijzonder ontworpen werktuigen. Dit alles neemt echter niet weg, dat Nederland — destijds een weinig ontwikkeld industrieland — voor machines en werktuigen vooral op invoer was aangewezen. Met de geleidelijke industrialisatie groeide evenwel ook de metaalnijverheid.

Volgens Mr J. C. A. Everwijn ²⁾ telde Nederland omstreeks 1910 reeds ongeveer 180 machinefabrieken en constructiewerkplaatsen met ongeveer 23.500 werknemers. Het aantal werknemers in de scheepsbouw moet ongeveer 20.000 hebben bedragen. De metaalwarenindustrie telde ongeveer 1.500 werknemers. In de gehele metaalnijverheid waren destijds ongeveer 118.000 personen te werk gesteld. De productie van metaal uit erts kwam hier, behoudens voor zink, niet voor. Gedeeltelijk was dit het gevolg van de prijspolitiek van de buitenlandse hoogovenbedrijven, die hun exportprijzen niet onbelangrijk lager plachten te stellen dan de prijzen voor verkoop in het binnenland.

Nederland bleef echter vrij afhankelijk van invoer door de zeer gespecialiseerde bedrijven in de grote industrielanden, waarmee het is omringd³⁾. In het bijzonder voor

²⁾ Mr J. C. A. Everwijn: Beschrijving van Handel en Nijverheid, Eerste Deel, Hoofdstuk II.

³⁾ Voor een vergelijking met de tegenwoordige cijfers bedenke men, dat Everwijn alle bedrijven telt, ook de zeer kleine, in feite ambachtsbedrijven.

onbewerkte metalen werd deze afhankelijkheid gevoeld, gedurende de eerste wereldoorlog zelfs vrij pijnlijk.

In 1917 werd dan ook overgegaan tot oprichting van een hoogovenbedrijf ⁴⁾, welks productieprogramma aanvankelijk slechts ruw ijzer omvatte, doch geleidelijk werd uitgebreid. In 1936 werd een buizengieterij in werking gesteld, in 1937 een staalfabriek.

Na de tweede wereldoorlog is de capaciteit in het kader van de nationale industrialisatie nog verder uitgebreid met een blokwalserij en een breedbandwalserij voor dunne plaat. Daarnaast vergrootten Demka en de N.K.F. hun oven- en walscapaciteit, in het bijzonder voor band-ijzer en walsdraad. Door deze uitbreidingen is men in staat enkele grondstoffen te vervaardigen, waaraan onze industrie een stijgende behoefte heeft; niettemin is de capaciteit van de staalfabrieken en de walserijen niet voldoende in vergelijking met de Nederlandse behoefte. De staalfabricage wordt begrensd door de grondstofvoorziening — vooral schroot —; voor de walserijen moet men uiteraard uit de veelheid van producten die artikelen kiezen, die in redelijke series kunnen worden vervaardigd. Voor die producten, waarvan de vervaardiging hier te lande niet rendabel zou zijn, blijft invoer noodzakelijk.

Ook de metaalverwerkende industrie heeft, vooral sedert 1945, een aanzienlijke uitbreiding ondergaan, zowel door vergroting van de productie in bestaande bedrijven als door vestiging van nieuwe, waarvan sommige in samenwerking met buitenlandse ondernemingen (Cincinnati Milling and Grinding Machines Inc., Hispano Suiza e.a.). Een blik in de gedetailleerde productie-indexcijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek is reeds voldoende om vast te stellen, dat niet alleen de bedrijvigheid bij de metaalproducerende bedrijven is toegenomen. Vrijwel alle metaalverwerkende bedrijven hebben thans een peil bereikt dat ver ligt boven dat van 1938 en soms wel het dubbele of driedubbele daarvan bedraagt.

De grote stijging, die het productie-indexcijfer voor de gehele Nederlandse nijverheid sedert de tweede wereldoorlog heeft getoond is dan ook voor een niet gering gedeelte toe te schrijven aan de bedrijvigheid in de metaalindustrie. Dit zij toegelicht in de onderstaande tabel.

Productie-indexcijfers van de Nederlandse nijverheid
(1938 = 100)

Jaar	Totale nijver- heid excl. bouw- nijver- heid	Rubber	Leder en schoe- nen	Textiel	Papier	Voedings- en genot- midde- len	Metaal- nijver- heid
1947	94	200	112	87	84	92	93
1948	113	288	136	105	110	97	124
1949	126	261	137	122	116	107	143
1950	139	335	142	136	135	113	159
1951	145	343	137	135	152	114	171
1952	147	347	141	122	134	114	177
1953	163	437	157	145	159	118	208
1954 6 mnd.	170	469	164	149	175	108	225

Bron: Maandstatistiek van de Nijverheid C.B.S.

Slechts voor de rubberverwerkende industrie is het indexcijfer hoger dan voor de metaalnijverheid. De rubberindustrie is hier te lande echter eerst na de oorlog van betekenis geworden en dit cijfer kan men slechts beschouwen als een punt op de groeicurve, waar de andere bedrijfstakken reeds ver voorbij zijn.

Hoewel de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal voor de metaalnijverheid van grote betekenis is, zou het te ver voeren in dit artikel een beschouwing te

⁴⁾ Blijkens de mededelingen van Everwijn bestonden hiertoe in 1910 reeds plannen.



(Advertentie)

wijden aan deze instelling. Met een enkele opmerking zal moeten worden volstaan.

Door de instelling van de gemeenschappelijke markt zijn de schrootprijzen niet onbelangrijk opgelopen. Ook de kolenprijzen kwamen op een hoger peil, waardoor de kosten voor de staalbedrijven stegen, terwijl een verdere stijging, door verdere verhoging van de kolenprijs, is te verwachten.

Te anderer zijde betekent echter de instelling van de gemeenschappelijke markt voor de metaalverwerkende industrie, die voor een groot gedeelte van haar grondstoffen op invoer is aangewezen, een versterking van haar concurrentiekracht. Na de oorlog heeft zich namelijk op de ijzer- en staalmarkten een verandering voltrokken met betrekking tot de prijsdiscriminatie. Stelden de buitenlandse staalbedrijven vóór de oorlog hun exportprijzen beneden de prijzen voor verkoop in het eigen land, na 1945 lagen de prijzen voor verkoop in het binnenland, ter bevordering van de eigen industrie, soms vrij aanzienlijk beneden de exportprijzen.

De instelling van de gemeenschappelijke markt beoogt aan deze discriminatie, die in het nadeel is van de Nederlandse industrie, een eind te maken. Indien de Hoge Autoriteit in staat zal zijn de voorschriften inzake het prijsbeleid door alle leden te doen naleven, zijn slechts vakbekwaamheid en organisatie de factoren, die het wel-slagen van de uitbreidingen in de metaalverwerkende industrie bepalen. Daarbij is het van belang te bedenken, dat de conjuncturele omstandigheden tot nog toe over het geheel genomen gunstig zijn geweest; het feit echter, dat de meerderheid van de bedrijven een plaats blijkt te hebben „hoog in de bedrijfskolom” maakt de bedrijfstak uiteraard conjunctuurgevoelig. Slechts bij voldoende grote series zullen de bedrijven in staat zijn de buitenlandse mededinging het hoofd te bieden. Voldoende grote series zijn echter op den duur slechts te bereiken, wanneer men tevens uitvoert, waarbij men evenwel aan de volle concurrentie van buitenlandse bedrijven wordt blootgesteld. Aan deze moeilijkheid, dat het vraagstuk door zijn eigen oplossing wordt verscherpt, zal men slechts kunnen ontkomen door het opbouwen van een zeer goede verkooporganisatie, die behalve de producten ook de „toepassing” kan verkopen. Dit is een moeilijke opgave; de Nederlandse industrie heeft echter op verschillende punten blijk gegeven hiertoe zeker in staat te zijn.

's-Gravenhage.

Drs A. G. TER HENNEPE.

Subsidiëring van overheidswege van de bouw van boerderijen

De nota van de Stichting voor de Landbouw.

In de veertiendaagse „Mededelingen” van de Stichting voor de Landbouw van 22 Juli 1954 wordt melding gemaakt van een onlangs verschenen nota, opgesteld door het secretariaat van de commissie Grondgebruik dezer Stichting. In deze nota komt men o.a. tot de conclusie, dat het wenselijk is boerderijenbouw in het algemeen van rijkswege te subsidiëren en het subsidie niet te beperken tot de boerderijenbouw in ontginningsgebieden en bij ruilverkavelingen.

Het subsidie zou moeten dienen ter dekking van de zgn. onrendabele top bij nieuwbouw. Deze onrendabele top wordt afgeleid van de thans geldende wettelijke voorschriften betreffende de pacht- en koopprijzen van agrarisch onroerend goed. Artikel 6 van de op 21 December 1953 in werking getreden wet op de Vervreemding van Landbouwgronden bepaalt nl., dat bij verkoop van agrarisch onroerend goed de hoogst toelaatbare tegenprestatie wordt bepaald aan de hand van de netto-pachtwaarde en dat bij Algemene Maatregel van Bestuur regelen worden gesteld ten aanzien van de hoogst toelaatbare tegenprestatie. De betreffende Algemene Maatregel van Bestuur houdt in, dat de tegenprestatie voor de bij het land behorende woningen en andere opstallen wordt bepaald door de geschatte pachtwaarde te vermenvuldigen met een bepaalde factor.

Voor de woongedeelten ligt die factor hoger dan voor de bedrijfsgebouwen, terwijl tevens onderscheid wordt gemaakt tussen nieuwbouw en opstallen, waaraan nog slechts een gemiddelde levensduur is toe te kennen. Voor nieuwbouw ligt de factor uiteraard hoger dan voor de overige opstallen. Voor de tot de boerderij behorende woning, of het woongedeelte van een boerderij, noemt de Algemene Maatregel van Bestuur bedragen van f 225 tot f 600, variërend naar bedrijfsgrootte en inrichting. Voor de bedrijfsgebouwen worden getallen per ha genoemd. Deze variëren van f 30 tot f 55 per ha, al naar gelang van de bedrijfsgrootte en van de gebruikswaarde van de gebouwen.

Bij de bepaling van vorengenoemde bedragen werd, blijkens mededeling van de zijde van het Rijk, uit bedrijfseconomische overwegingen rekening gehouden met de algemene vervangingswaarde. Bij een volledige toepassing van dit beginsel zou men evenwel, als gevolg van de enorme stijging van de bouwkosten, tot zulke bedragen komen, dat deze thans, vooral voor de kleinere bedrijven, gezien de bedrijfsuitkomsten, in de praktijk bezwaarlijk kunnen worden gehonoreerd. Bij de bepaling van de hoogte der maximale pachtwaarde werd dan ook als uitgangspunt genomen 70 pCt van de vervangingswaarde. Deze maximum pachtnorm omvat een vergoeding voor afschrijving, gerekend over 150 jaar, rente à 3 pCt van 70 pCt van de vervangingswaarde, alsmede assurantie en onderhoudskosten.

Naast de conclusie, dat het wenselijk is in het algemeen de boerderijenbouw te subsidiëren, komt de commissie nog tot een aantal andere conclusies, waarvan de belangrijkste wel zijn, dat moet worden gezocht naar een zo sober en zo doelmatig mogelijke wijze van bouwen en voorts, dat de grootte van het subsidie in nauwe relatie zal moeten staan met het onrendabele gedeelte, zoals deze bepaald wordt door bouwkosten en pacht prijs voor de gebouwen. Het subsidie volgt derhalve het op en neergaan

van de bouwindex en de pacht prijs voor de gebouwen op de voet en zal dus alleen worden gegeven zolang er van een onrendabel gedeelte sprake is.

Gesteld wordt verder, dat de landbouw in vergelijking met het andere bedrijfsleven in een uitzonderingspositie verkeert. In de landbouw zijn nl. pacht- en koopprijzen gebonden, terwijl in het andere bedrijfsleven ten aanzien van de bedrijfspanden de koopprijzen vrij zijn en de huurprijsvorming slechts is gebonden wat betreft de vóór 5 Mei 1945 gebouwde panden en voor de daarna gebouwde panden uitsluitend vóór zover het Rijk in enigerlei vorm in de bouwkosten heeft bijgedragen.

Voorts wordt in de nota nog de nodige aandacht gegeven aan het verschil tussen de pachter en de eigenaar-gebruiker. Laat nl. de hoogte van de pacht prijs niet toe de volledige kosten der gebouwen te dekken, bij de eigenaar-gebruiker zou deze dekking rechtstreeks moeten komen uit de bedrijfsopbrengsten. De eigenaar-gebruiker kan uiteraard de afschrijving op zijn gebouwen doen plaatsvinden uit de winsten van zijn bedrijf, maar dan moet worden verondersteld, dat die winsten er ook werkelijk zijn en blijven en dat deze voldoende ruimte laten voor het doen van deze afschrijvingen.

De nota geeft ten slotte nog een uitvoerig overzicht van het verloop van de bouw prijzen en voegt daaraan toe een uitgewerkt voorbeeld van de bouwkosten van een boerderij met woning op een bedrijfje van 10 ha. Deze bouwkosten komen op rond f 40.000, waarop in mindering kan worden gebracht een rijksbouwpremie voor de woning van f 4.000, alzo een nettobedrag van f 36.000. Hier-tegenover wordt gesteld de aan de hand van de netto-pachtopbrengst berekende exploitatiewaarde, welke uitkomt op rond f 20.000, zodat een onrendabele top resteert van rond f 16.000, of wel ruim 40 pCt van de bouwkosten. Dit bedrag zou, in de redenering van de commissie, althans voor een gedeelte, in aanmerking komen om als rijks subsidie te worden ontvangen.

De lezing van de beschouwingen der commissie heeft bij mij de vraag doen rijzen, of wel in voldoende mate is onderzocht, of, gelet op de bedrijfsinkomsten in de landbouw, voor het tegenwoordige een subsidiëring in de bouwkosten van boerderijen, althans wat betreft de grotere bedrijven, wel noodzakelijk is. Wanneer, behalve het gegeven voorbeeld, nog enkele andere voorbeelden van de rendabiliteit van nieuwgebouwde boerderijen zouden zijn gegeven, had men het inzicht in deze materie zeker kunnen vergroten en was men wellicht tot een gewijzigde conclusie gekomen.

Andere voorbeelden.

Een dezerzijds opgestelde globale berekening van de onrendabele top van een drietal bedrijven van 50, 25 en 10 ha oppervlakte kwam uit op respectievelijk f 10.200, f 11.150 en f 14.450. Bij deze berekening is uitgegaan van de in de nota der commissie gepubliceerde na-oorslogse bouw cijfers van zeer recente datum. Deze cijfers variëren van f 1.444 per ha bij een akkerbouwbedrijf van 50 ha tot f 4.070 per ha bij een gemengd bedrijf van 10 ha. Deze bedragen zijn inclusief architecten-honorarium, bouwleges en andere bijkomende kosten. De gegeven cijfers gelden voor moderne boerderijen, compleet met woning, gierkelder, mestvaalt, waterleiding, wagenberging, silo's, kippenhokken enz. Tasruimte 60 m³ per

ha bouwland. Deze tasruimte is royaal berekend. Bij gesubsidieerde bouw op ontginningsgrond wordt minder toegestaan. In de Noord-Oostpolder wordt 35 m³ per ha gebouwd. De onrendabele top van het bedrijf van 50 ha ad f 10.200 komt uit op een tekort van f 204 per ha. Om deze onrendabele top weg te werken zou de pacht met rond f 7 per ha of in totaal met rond f 350 moeten worden verhoogd.

Het behoeft geen betoog, dat dit luttele bedrag uit de bedrijfswinst van de pachter kan worden betaald. Uit de Bedrijfseconomische Mededelingen nr 10 van het Landbouw-Economisch Instituut blijkt, dat het netto-overschot van een akkerbouwbedrijf op de klei over 51/52 rond f 500 per ha bedroeg. Ik grijp hiermede niet te hoog, want blijkens genoemde mededelingen zijn er ook bedrijven van rond 50 ha, die een netto-overschot leverden van f 660 per ha. Voor 50 ha betekent dit bij een netto-overschot van f 500 per ha een netto bedrijfswinst voor de boer van f 25.000.

De onrendabele top van woning en bedrijfsgebouwen van een akkerbouwbedrijf van 25 ha ad f 11.150 is weg te werken met een pachtverhoging van in totaal f 375 of f 15 per ha. Blijkens de mededelingen van het L.-E.I. kan bij dit soort bedrijven over 51/52 worden gerekend met een netto-overschot van rond f 450 per ha of in totaal f 11.250. Ook in dit geval zou m.i. een pachtverhoging van f 375 geen moeilijkheden hebben veroorzaakt.

Ten aanzien van de kleine bedrijven ligt uiteraard de zaak enigszins anders, omdat hierop de kosten van de gebouwen zwaarder drukken. De dezerzijds opgestelde berekening, waarbij een onrendabele top van f 14.450 werd verkregen, betreft de nieuwbouw van woning en bedrijfsruimte op een gemengd bedrijfje van 10 ha op de zandgrond in Noord-Brabant. Wegwerking van deze onrendabele top zou een pachtverhoging eisen van rond f 50 per ha of in totaal f 500. In procenten uitgedrukt 26,3 pCt van de geldende pacht. Bezien we hier de bedrijfsinkomsten aan de hand van de cijfers van het L.-E.I., Bedrijfseconomische Mededelingen nr 12, dan zien we, dat voor dit soort bedrijven over 51/52 met een netto-overschot van f 198 per ha moet worden gerekend, dat is voor 10 ha f 1.980. Dit bedrag dient echter te worden verhoogd met het eveneens door het L.-E.I. berekende bedrag van het inkomen der in het bedrijfje werkende boer en zijn gezinsleden. Voor 51/52 kan dit worden gesteld op f 515 per ha of in totaal f 5.150. Tezamen met het netto-overschot geeft dit een gezinsinkomen van f 7.130.

Zouden de gezinsinkomsten zich op dit niveau kunnen handhaven, dan ben ik geneigd te beweren, dat ook hier voor het tegenwoordige de vereiste pachtverhoging om de onrendabele top te dekken nog wel zou kunnen worden opgebracht, doch ik moet toegeven, dat wanneer voor een dergelijk bedrijfje de conjunctuur ongunstiger zou worden de vereiste verhoging van de pacht met f 500 wel eens moeilijkheden zou kunnen geven.

Is subsidiëring van de bouw van boerderijen noodzakelijk?

De drie gegeven voorbeelden zullen duidelijk hebben gemaakt, dat niet zonder meer kan worden geconstateerd, dat een subsidiëring van de boerderijenbouw in het algemeen noodzakelijk is.

Wanneer het betreft de eigenaar-gebruiker zullen de bezwaren tegen investering in nieuwbouw, meer speciaal voor de grotere bedrijven, bij de huidige winstmogelijkheden in het agrarische bedrijf zeker niet van doorslaggevende betekenis zijn.

Voor de eigenaar-verpachter ligt de zaak echter anders. Blijven de pachtprijzen, wat betreft woning en bedrijfsgebouwen, gebaseerd op een afschrijving van slechts 70 pCt van de vervangingswaarde en moet men rekening houden met een onder bepaalde omstandigheden veel te lange afschrijvingsduur van 150 jaren, dan zullen de eigenaren-verpachter in het algemeen niet bereid zijn tot nieuwbouw over te gaan. De verpachters hebben nu al jaren lang aan den lijve de nadelige gevolgen van de pacht-prijsbeheersing ondervonden. Zij zullen er zich wel voor wachten zonder noodzaak hun risico's te vergroten. Om de verpachter tot nieuwbouw te brengen zal mitsdien een subsidie in de bouwkosten onontbeerlijk zijn, tenzij de regeling van de pachtprijzen en uiteraard ook die van de kooprijzen zodanig wordt herzien, dat de pacht-opbrengst voldoende ruimte laat voor afschrijving op basis van de totale vervangingswaarde. Dit moet, gelet op de exploitatieresultaten der agrarische bedrijven over de laatste jaren, althans voor de grotere bedrijven, mogelijk zijn.

In het algemeen vormen de pachtkosten slechts een gering gedeelte van de totale bedrijfskosten. Blijkens de publicaties van het L.-E.I. bedroegen de pachtkosten voor de grotere bedrijven in de laatste 5 jaren van 12 tot 15 pCt van de totale kosten per bedrijf. Bij de kleinere bedrijven variëren deze percentages van 4 tot 8. In de drie hiervoor gegeven gevallen konden de onrendabele toppen van de bouw worden gedekt met pachtverhogingen van respectievelijk f 350, f 375 en f 500 per jaar. Voor de bedrijven van 50, 25 en 10 ha betekende dit een pachtverhoging van resp. 3,1 pCt, 6,3 pCt en 26,3 pCt. In procenten van de totale bedrijfskosten wordt zulks voor de beide grotere bedrijven een vrijwel te verwaarlozen factor en voor het kleine bedrijf rond 2 pCt.

Een rijkssubsidie in de kosten van boerderijenbouw zou m.i. slechts dan gerechtvaardigd zijn, wanneer zonder deze overheidssteun zowel de landbouwer-eigenaar als de verpachter niet meer in staat zouden zijn tot het stichten van rendabele nieuwbouw. Waarom subsidieert het Rijk de woningbouw? Omdat momenteel de bouwkosten van de woningen dermate hoog zijn, dat de in de algemene loon- en prijspolitiek van de Regering passende lonen niet toereikend zijn tot het betalen van een rendabel huurbedrag. Hieronder vallen ook de woningen voor het agrarisch bedrijf. Voor deze woningen kan, wanneer ze

(Ingezonden mededeling)

met papier geïsoleerde kabels
voor zwakstroom en sterkstroom
koperdraad en koperdraadkabel
kabelgarnituren, vulmassa en olie

N K F
N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK
DELFT

aan de daarvoor gestelde eisen voldoen, de daarvoor vastgestelde rijkspremie worden ontvangen. Het heeft geen zin voor de agrarische woningen een hogere premie te geven dan voor andere woningen. Het gaat dus in feite om een subsidiëring van de bouwkosten van de bedrijfsgebouwen. Ik vraag mij af, of ten aanzien hiervan niet het nodige kan worden bereikt door te streven naar een zo efficiënt mogelijke inrichting van deze gebouwen. Hierbij zal meer waarde moeten worden gehecht aan doelmatigheid dan aan traditie.

Slotbeschouwing.

Ten slotte nog dit. Bezien we een eventuele subsidiëring van overheidswege van de boerderijenbouw, dan kan deze niet los gezien worden van een mogelijke subsidiëring van de nieuwbouw voor andere takken van het bedrijfsleven. Waarom zou het Rijk, wanneer het de onrendabele top van de boerderijenbouw zou betalen, niet evenzeer bijdragen in een eventuele onrendabele top van de nieuwbouw van een textiel-, schoenen- of sigarenfabriek? Inderdaad bestaat er reeds een rijksregeling ter subsidiëring van de bouw van industrieruimten, nl. de van 29 Juli 1953 daterende „Premieregeling bevordering industrieverstiging kerngemeenten”, doch deze regeling is met een geheel andere doelstelling in het leven geroepen. De opzet van deze regeling is het scheppen van werkgelegenheid in die gemeenten, welke door het

Rijk als zgn. industrialisatiekern worden aangemerkt.

Het zal nuttig zijn bij de bestudering van de nota der commissie met het bovenstaande rekening te houden. Het agrarisch bedrijf is een belangrijk bedrijf. Hieromtrent zal geen meningsverschil bestaan. De Nederlandse economie is gebaat bij een florerend agrarisch bedrijfsleven. Bij de beoordeling hiervan hoede men zich echter voor overdrijving. Er zijn tal van andere takken van bedrijf, die voor de Nederlandse economie minstens even waardevol zijn, doch die op geen enkele wijze door de Overheid in een uitzonderingspositie zijn geplaatst. Daarom zal men uiterst voorzichtig moeten zijn die uitzonderingspositie nog eens te accentueren door het in het leven roepen van een algemene subsidieregeling voor boerderijenbouw. Beter zal het zijn te streven naar een zo economisch mogelijke bouw van de nieuwe agrarische bedrijfsgebouwen, alsmede naar het zo spoedig mogelijk herstellen van normale pachtverhoudingen en wel in deze zin, dat het weer mogelijk wordt de pachtprizen zodanig te stellen, dat de verpachter, met behoud van een redelijk rendement van zijn kapitaal, in staat zal zijn de tot zijn bezit behorende agrarische gebouwen behoorlijk te onderhouden en te vernieuwen. De toestand, dat in ernstige mate roofofbouw moet worden gepleegd op de agrarische gebouwen, omdat de pachtprizen kunstmatig laag worden gehouden, heeft reeds te lang geduurd.

Rotterdam.

C. KÜPPERS

Rente en rentekosten

Beschouwing naar aanleiding van ervaringen in een onderontwikkeld gebied

De economist in een zgn. onderontwikkeld gebied, stuit vaak op onverwachte problemen. Op een bepaald moment blijkt een der algemeen aanvaarde wetten niet toepasbaar te zijn, daar eenvoudig een der axioma's ontbreekt. Zo kan het voorkomen, dat bij een kostprijsberekening men bij de renteberekening vastloopt, aangezien het betreffende land absoluut geen geld- of kapitaalmarkt heeft, terwijl de toegang tot de internationale markt in dezen belangrijk belemmerd wordt door deviezenmaatregelen.

Hoe moeten in zo'n geval de rentekosten worden berekend? Van een algemene rentevoet is geen sprake, terwijl de veelal gebruikelijke methode van het aannemen van de algemene rentevoet in een overeenkomstig hoger ontwikkeld gebied even dwaas is als het gebruiken van de Spaanse marktprijs van sinaasappelen bij de kostprijsberekening van een vruchtenconservenfabriek in Nederland.

Voor het behandelen van de rente in een onderontwikkeld gebied kunnen wij het best van een praktijkvoorbeeld uitgaan. Nemen wij de kostprijsberekening in een particuliere onderneming in Suriname, die gezien haar omvang geen toegang tot de internationale geld- of kapitaalmarkt heeft. Hoewel wij later zullen zien, dat de omvang geen bepalende factor is, dienen wij toch een onderscheid te maken ten behoeve van de redenering.

In Suriname kent men geen geld- of kapitaalmarkt. Vrijwel alle credietverleningen komen incidenteel tot stand. Rekening-courantrente is nog vrijwel onbekend. De spaarbanken geven, in overleg met de Overheid, ongeveer 3 pCt. Een eerste hypotheek met 60 pCt. overwaarde doet rond 6 pCt. Handelscredieten noteren gewoonlijk 6-12 pCt, terwijl credieten voor consumptieve

doeleinden tot 18 pCt mogen gaan. Illegaal wordt deze grens evenwel vaak overschreden.

Voor een middengrote onderneming met ruim voldoende eigen kapitaal is het dus niet gemakkelijk bij de aanschaf van nieuwe kapitaalgoederen een keus te doen uit deze verschillende percentages. Wat is de vervangingswaarde van het bedrijfskapitaal? Het beleggingsalternatief is niet in een zeker rentepercentage uit te drukken. Aan de ene zijde brengt een rekening-courantdeposito vrijwel niets op, terwijl een abnormaal percentage bij consumptief (bijv. afbetalings-) crediet het andere uiterste is. In voorkomende gevallen is gebleken, dat kleine lokale ondernemingen een overdreven onderschatting van hun toekomstige behoeften hebben, of beter gezegd, een overdreven overschatting van hun huidige behoeften bij bijvoorbeeld het aanbieden van wissels. Zij zijn dan bereid, een uitzonderlijk hoge rente voor kort crediet te betalen. Hiernaast kan de eveneens lokale dochteronderneming van een internationaal concern via haar moedermaatschappij een beroep doen op een der bestaande geldmarkten. Ook bij een stringent deviezenbeleid is in dezen door middel van wijziging van betalingsvoorwaarden heel wat te bereiken.

De ondernemer, die de rentevoet van zijn eigen kapitaal wil berekenen, vindt hier naast zich twee concurrenten, waarvan bijvoorbeeld de eerste 18 pCt betaalt en de andere via de moedermaatschappij slechts 3½ pCt. Wat zal hij in een geval van credietbehoefte zelf rationeel kunnen betalen? Wat is dus de grensprijs, die hij kan bedingen? De enige mogelijkheid voor hem, om dit te bepalen, is het offerte vragen bij daarvoor in aanmerking komende credietgevers. Minder dan de op dat moment gangbare hypotheekrente zal dat zeker niet zijn. Wij zagen

reeds, dat deze in Suriname minimaal 6 pCt bedraagt, dus bijna tweemaal zoveel als de $3\frac{1}{2}$ pCt, die voor grote concerns op een obligatiemarkt bereikbaar is.

Wanneer de onderhavige ondernemer bekend staat als een prima solide debiteur, dan zal hij redelijkerwijs bij een der credietgevers voor 7 pCt slagen. Dit is dan dus de grensprijs, die hij in zijn geval zal moeten betalen.

Moet hij dit percentage nu als rentekosten calculeren, ook wanneer hij met eigen kapitaal werkt? Ons baserend op de vervangingswaarde moeten wij deze vraag bevestigend beantwoorden. Hij heeft geen toegang tot enige geld- of kapitaalmarkt, zodat hij genoodzaakt is, de laagst mogelijk te bedingen rente voor vervangend kapitaal te calculeren. Het feit blijft evenwel bestaan, dat zijn grote concurrent een lagere rente calculeert. De vraag rijst, of in dit geval die lagere rente rationeel is. Deze ondernemer heeft zich wel degelijk offers te getroosten, welke zijn soliede locale concurrent niet heeft. Zonder de bekendheid in het buitenland zal dit concern zeker geen toegang tot een geld- of kapitaalmarkt verkrijgen. En deze bekendheid, deze publiciteit kost offers. Slechts door het zich getroosten van deze offers weet dit concern voor haar dochteronderneming een gunstiger rente te bedingen dan lokaal mogelijk ware.

Bezien wij deze quaestie vanuit Nederland, dan zien wij naast de algemene rentevoet ten gevolge van een geografisch of deviezenteknisch onderscheid een bijzondere rentevoet ontstaan, welke hoger is dan de algemene en toch voor de onderhavige ondernemingen rationeel.

In het voor hem vaststaande gebied is de algemene grensprijs van het vermogen voor de onderhavige ondernemer onbereikbaar, of hoogstens bij het zich getroosten van speciale offers te bereiken. Het blijkt verder, dat wij in dezen het begrip „gebied” niet alleen geografisch moeten zien. Ook voor een technisch bijzonder gebied als een nog onbekende of afgelegene bedrijfstak geldt een bijzondere rentevoet, welke hoger is dan de algemene.

Heeft het voor de tropische landbouw- of de vliegtuig-industrie enige zin te constateren, dat een gehele dergelijke bedrijfstak meer rente moet betalen dan de algemene rentevoet, terwijl daarnaast tóch deze algemene rentevoet gecalculeerd moet worden? Geen enkele concurrerende vliegtuigfabriek kan rationeel haar producten aanbieden tegen een prijs, welke de voor deze bedrijfstak geldende grensprijs van het kapitaal niet dekt.

Een kapitaalverstrekker zou nog kunnen redeneren, dat, wanneer hij investeert in een vliegtuigindustrie of in een Surinaamse handelsonderneming, hij meer risico draagt en daardoor een deel van de betreffende ondernemerswinst opeist, maar de credietnemende ondernemer vindt in zijn markt geen enkele concurrent, die niet een lagere rente-calcuatie rationeel kan aanbieden.

De kapitaalverstrekker kiest in dit geval bewust tussen een open en een betrekkelijk gesloten markt. Een open markt, waar de algemene rentevoet, dus de grensprijs van kapitaal bij een perfect marktmechanisme, geldt, en een gesloten markt, waar een der bepalende factoren van een perfect marktmechanisme ontbreekt. In iedere, om welke reden dan ook, gesloten markt treedt een bijzondere rentevoet in plaats van de algemene, daar de grensprijs van het kapitaal noodzakelijk op een hoger niveau komt.

Het komt ons te simplistisch voor, uitsluitend te wijzen op het feit, dat een gesloten markt altijd minder liquide is dan een open markt. Dit heeft alleen zin voor een kapitaal-verstrekker, die zich in het gebied van de open markt bevindt. Noch voor de kapitaalverstrekker in de, in dit



HANDEL-MAATSCHAPPIJ

H. Albert de Bary & Co. N.V.

HERENGRACHT 450 - AMSTERDAM

Internationaal handelscontact
Financiering van de buitenlandse handel

(Advertentie)

geval geografisch, gesloten markt, noch voor de onderhavige credietnemer is dit het geval. De rentetheorie van Von Böhm-Bawerk biedt in dezen meer uitzicht dan de monetaire theorieën. Evenwel dienen zijn grondslagen verder geformuleerd te worden, opdat zij behalve voor de algemene rentevoet ook voor iedere bijzondere rentevoet geldig zijn.

Economische grondslag. De schaarse huidige middelen kunnen niet altijd volgens een perfect marktmechanisme in contact komen met de productieve behoeften. Bij het incidenteel moeten zoeken naar een ruilpartner moet men zich beiderzijds reeds offers getroosten voor het zoeken zelf, waardoor de grensprijs in een gesloten markt rationeel hoger zal komen te liggen dan in een open markt.

Psychologische grondslag. De systematische onderschatting van toekomstige behoeften zal in het ene (geografische) gebied zwaarder wegen dan in het andere. Dit komt in economisch onderontwikkelde gebieden vaak tot uiting ten gevolge van een totaal andere instelling tegenover geld- en goederenkapitaal, zowel bij credietgever als -nemer.

Tevens speelt juist hier de *publiciteit* een grote rol. Wij zagen reeds, dat in een geografisch gesloten markt een aldaar gevestigde onderneming, die bekendheid geniet in een andere, open, markt in deze laatste markt een lagere rente kan bedingen dan in de locale. Aan deze bekendheid, dus publiciteit, zijn offers verbonden. Omgekeerd zal de credietgever, die bijvoorbeeld vanuit Nederland in Suriname wil investeren, en aldaar dus een hogere rente zal bedingen, zich offers moeten getroosten om bekendheid met de soliditeit-en liquiditeit van de credietnemer te verkrijgen. Deze offers zijn wederzijds rationeel en tevens een rechtvaardiging van de hogere bijzondere rentevoet.

Hetzelfde is het geval bij een nieuwe tak van industrie. De kapitaalverstrekker zal zich moeten oriënteren over de technische mogelijkheden en de nog onbekende markt van het nieuwe product. Deze offers voor publiciteitsverrijking werken verhogend op de rentevoet, welke verhoging niets irrationeels in zich heeft en niet tot de ondernemerswinst mag worden gerekend.

Technische grondslag. In een land als Suriname zal een productie-omweg altijd relatief kostbaarder zijn dan bijv. in Nederland of in de Verenigde Staten, alleen al door de langdurige en kostbare aanvoer van de noodzakelijke technische hulpmiddelen. Dit resulteert in een kleiner verschil in de waardering van tegenwoordige en toekomstige goederen. Men dient zich te onthouden van het gebruik van meer huidige middelen dan in een industrieel ontwikkeld gebied om dezelfde technische hoeveelheid toekomstige goederen te verkrijgen. In tegenstelling tot de bijzondere verschijnselen bij de eerste twee grondslagen heeft men hier dus een renteverlagende invloed.

Terugkerende tot onze Surinaamse onderneming vinden wij dus, dat een hogere rentefactor bij de kostprijsberekening dan bijvoorbeeld in Nederland inderdaad verantwoord is. De bedrijfsgrootte speelt daarbij slechts in zoverre een rol, dat het totale te bedingen rentevoordeel in verband met de maximale credietvraag niet opweegt tegen de offers voor een minimale publiciteit, welke voor een introductie op een kapitaalmarkt noodzakelijk is. Met andere woorden: een publiciteitspremie kost offers, welke aan een zeker optimum zijn gebonden. Uiteindelijk zal de optimale bedrijfsgrootte in dezen haar invloed hebben op de bijzondere rentevoet, want het overschakelen van een of meer ondernemingen van de betrekkelijk gesloten naar een open kapitaalmarkt veroorzaakt een additioneel kapitaalsaanbod op de gesloten markt.

Bij de psychologische grondslag memoreerden wij de instelling van de bevolking tegenover huidige en toekomstige middelen in onderontwikkelde gebieden. Het komt ons voor, dat bij de ontwikkelingsplannen voor deze gebieden in het algemeen te weinig rekening wordt gehouden met de economische instelling van niet-westers denkende volkeren. Ook in de westerse wereld is de gedachte, dat geld geld kan voortbrengen eerst in de laatste eeuwen gemeengoed geworden. En zonder deze grondgedachte is rente onbestaanbaar. En tevens het sparen in economische zin.

Wij moeten constateren, dat in minstens de helft van de wereld de begrippen „Propensity to consume” en „liquidity preference” geen zin hebben. In feite wordt het begrip „onderontwikkelde gebieden” onjuist gebruikt. Het gaat niet om de meer of mindere mate van economische of technische ontwikkeling, doch om de psychologisch andere instelling van het individu of de groep ten opzichte van het economisch motief.

Het is ondenkbaar, dat een algemene rentevoet, welke geldig is in de ons bekende open markt (westerse wereld, ontwikkelde gebieden) ook van toepassing zou kunnen zijn voor een bepaalde gesloten markt (onderontwikkelde gebied). Evenwel doet dit aan het wezen van de rente niets af. Een verklaring van het renteverschuiven dient onder alle denkbare omstandigheden houdbaar te zijn.

Paramaribo.

G. C. A. MULDER, B.Sc., Ps. D.

INGEZONDEN STUK

De rentabiliteit van het landbouwbedrijf

De heer H. A. Fruin te 's-Gravenhage schrijft ons:

Het komt mij voor dat Ir H. Vredeling in het artikel, onder bovenstaande titel opgenomen in „E.-S.B.” van 15 September 1954, een wel heel zonderlinge conclusie trekt. Hij zegt aan het slot: „Het is overigens een merkwaardig anachronisme, dat in een tijd van verminderde rentabiliteit, met name voor de veehouderij, de pachtprizen gaan aantrekken”. Ir Vredeling acht de bekende uitspraak van Ricardo „Corn is not high because a rent is paid, but a rent is paid because corn is high” op zijn kop gezet. De geachte schrijver ziet echter over het hoofd dat Ricardo geen rekening hield met een beheersing door de Overheid van de pachtprizen en dat op een vooroorlogs niveau, ook toen de waarde van de munt was gedaald tot minder dan een derde van de vooroorlogse waarde en in de periode, welke de schrijver in beschouwing neemt, is blijven dalen.

Uit tabel 5 van zijn artikel blijkt, dat de pacht tot minder dan de helft van de totale uitgaven per ha is gedaald, vergeleken met 1938/39. Uit tabel 4 blijkt verder dat de pacht, in dezelfde verhouding uitgedrukt, sedert 1948/49, nog is gedaald. Wat Ir Vredeling, die slechts een achteruitgang van inkomsten van de landbouw constateert, niet vermeldt is, dat de inkomsten uit de landbouw sedert 1938 tot het 7-voudige zijn gestegen. In dit verband moge ik uit „Statistische en Econometrische Onderzoekingen” van het C.B.S., tweede kwartaal 1954, de volgende cijfers citeren:

Jaar	Inkomsten uit de landbouw			Nationaal inkomen
	mln guldens	index 1938=100	in pCt van het nationaal inkomen	
1938	343	100	7	100
1946	1.245	363	13	190
1947	1.321	385	12	229
1948	1.536	448	12	263
1949	1.885	550	13	288
1950	2.184	637	14	319
1951	2.140	624	13	346
1952	2.520	735	14	360
1953	2.360	688	12	395

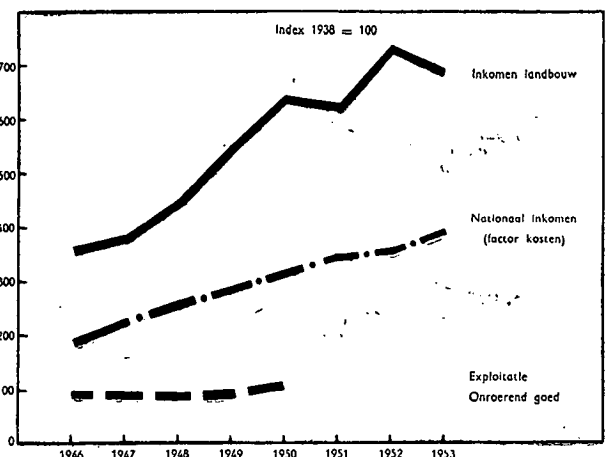
Het zij verre van mij het onze landbouw te misgunnen dat het hem goed is gegaan en nog steeds goed gaat, zeker mede dank zij de overheidsmaatregelen waarvan hij in zo ruime mate heeft geprofiteerd, en ondanks de klachten van de landbouw over bepaalde overheidsmaatregelen. De bovenstaande cijfers tonen echter overduidelijk aan, dat de zo lang volgehouden pachtbeheersing op te laag niveau niet nodig is geweest en dat er een niet door de feiten gemotiveerde overheveling heeft plaats gevonden van inkomsten van de bezitters van onroerend goed naar de landbouwers. Een verdere stijging is economisch gezien volkomen gemotiveerd.

Aan bovengenoemde bron ontleende ik voorts de volgende cijfers omtrent de exploitatie van onroerend goed (dus grond en woningen e.d.).

Jaar	Inkomen uit onroerend goed in mln guldens	Index 1938=100	In pCt van het nationaal inkomen
1938	641	100	13
1946	562	88	6
1947	580	90	5
1948	541	84	4
1949	582	91	4
1950 a)	640	100	4

a) Over de jaren 1951 t/m 1953 worden geen afzonderlijke gegevens meer vermeld.

De indexcijfers (1938 = 100) van de exploitatie van onroerend goed zijn, tezamen met die van het inkomen uit de landbouw en het nationaal inkomen tegen factorkosten, in onderstaande grafiek in beeld gebracht.



Deze grafiek kan zeker gelden als een tegenhanger van die welke Ir Vredeling in zijn stukje heeft opgenomen. Mijn grafiek is juist omdat ik ben uitgegaan van het jaar 1938, het peil waarop in 1949/50 de pacht in principe nog was bevroren, in tegenstelling tot de landbouwprijzen, het loon en de andere kosten, vermeld in de grafiek van Ir Vredeling. Waar uit alle cijfers blijkt dat het nationaal inkomen, evenals de lonen en alle inkomsten uit bedrijven zich hebben aangepast — en meer dan dat — aan de waardedaling van de munt, is het absurd dat de pachten en huren nog steeds op een zo laag peil worden gehouden:

Naschrift.

Het is een algemeen gebruik, dat men bij een repliek als deze zijn geachte opponent verwijt het bewuste artikel niet goed gelezen te hebben. Ook ik ontkom niet aan deze traditie door er op te wijzen, dat de heer Fruin het door mij doelbewust gekozen woord „anachronisme” zonder meer voorbij gaat. Hiermede wilde ik met een enkel woord aanduiden, dat er met betrekking tot de pachtprinspolitiek in ons land een merkwaardige fout in de „timing” wordt gemaakt, door de pachtprizen te verhogen in een tijd, dat de conjunctuur in de landbouw dalende is. Mijn aanhaling van Ricardo had geen ander doel dan om te demonstreren, dat hierbij de geleide pachtprinspolitiek (om dit zwaar met affecten geladen woord eens te gebruiken) van vandaag in botsing komt met een reeds zeer oude economische theorie.

Met de heer Fruin ben ik van mening, dat onze pachtprinspolitiek een herziening behoeft. In de concrete uitwerking van deze herziening zullen de heer Fruin en ik vermoedelijk wel van mening verschillen, wanneer ik hem zeg, dat mijn gedachten daarbij een heel eind gaan in de richting van een bodemegaliseringsfonds, in analogie met de voorstellen van een gelijknamige staatscommissie, die hierover reeds in 1952 rapport uitbracht, op welke voorstellen ook Minister Mansholt onlangs voor de vergadering van het Koninklijk Nederlands Landbouw Comité post (of pré?) -ludeerde. Overigens krijgen deze bodemegaliseringsgedachten door het in de Troonrede aangekondigde nadere beraad over een eventuele huuregalisatie (ter verdediging: ook de heer Fruin noemt pachten en huren in zijn slotzin in één adem) een bijzonder pikante bijmaak.

Positief oneens ben ik het met de heer Fruin, wanneer hij als argument voor een verhoging van pachten en huren verwijst naar de stijging van het nationale inkomen, evenals (bedoeld is vermoedelijk: waaronder) de lonen en alle inkomsten uit bedrijven. Ter motivering kan ik niet beter doen dan verwijzen naar het S.-E.R.-advies inzake het vraagstuk van de huren, waar op blz. 43 het minderheidsstandpunt t.o.v. deze kwestie mutatis mutandis aldus verkort kan worden samengevat:

grondeigenaren moeten gezien worden als beleggers in vermogenstitels met een vaste nominale waarde als bijv. obligatiehouders en hypotheeknemers. Dit ligt temeer voor de hand, omdat ook de verplichtingen van een deel der grondeigenaren, dat het verlenen van grondgebruikersdiensten als bedrijf uitoefent (bijv. verzekeringsinstellingen en hypotheekbanken) in vaste nominale waarden zijn gefixeerd.

Waarschijnlijk kunnen de heer Fruin en ik het wel weer met elkaar eens worden als ik constateer, dat rond deze gehele kwestie politieke ammunities is en wordt verzameld, waarvan de lout reeds smeulende is.

Huis ter Heide.

H. VREDELING.



De Maatschappij die z er bijzondere voordelen biedt

**ZWITSERSCHE MAATSCHAPPIJ
VAN LEVENSVZERKERING EN LIJFRENTEN**

Een symbool van veiligheid

Herengracht 500 - Amsterdam - Telefoon 37171

(Advertentie)

BOEKBESPREKINGEN

Dr G. van der Veen: Aiding underdeveloped countries through international economic co-operation, Uitgever: N.V. W. D. Meinema. Delft 1954, 200 blz., f 8,90.

Het boek van Dr G. van der Veen is een nuttig werk voor wie een algemeen inzicht wil hebben in de hulpverlening, die aan de zgn. minder-ontwikkelde gebieden in internationaal verband wordt gegeven. Het is een boek, dat in de eerste plaats de juridische aspecten van het vraagstuk behandelt.

Alvoens in te gaan op de stand van zaken in het heden, gaat de schrijver terug naar hetgeen in het verleden op dit gebied te doen is geweest. Dit verleden wordt door de schrijver verdeeld in twee perioden, nl. de zgn. vroegkoloniale periode en de nieuw-koloniale periode. Hij gaat achtereenvolgens na hoe in beide perioden de verhouding is geweest tussen de koloniserende mogendheden en de koloniale gebieden zelf. Het is duidelijk, dat in de eerste periode, die van de 15e tot en met de 17e eeuw loopt, er geen sprake is geweest van de erkenning van de rechten van de oorspronkelijke bewoners en van de plichten van de koloniatoren ten opzichte van hen. In de daarop volgende periode ontstaat een verschuiving in de denkbeelden ten opzichte van de gekoloniseerde gebieden. Wellicht kan men deze verplaatsing het beste karakteriseren met de uitdrukking, dat aan de kant van de hoger-ontwikkelde gebieden de zgn. „white men's burden” wordt gevoeld. Deze tweede periode loopt uit tot in de 20e eeuw, waarin vooral na de tweede wereldoorlog in de positie van de minder-ontwikkelde gebieden grote veranderingen zijn opgetreden. Een gehele reeks van minder-ontwikkelde gebieden zoals de Philippijnen, India, Pakistan, Burma, Ceylon, Indonesia, Iran, Irak, Syrië, Libanon, Israël, Transjordani , Egypte, Saudi-Arabië, Ethiopië en Liberi  zijn politiek soeverein geworden. Deze politieke soevereiniteit maakt uiteraard geen einde aan het feit, dat de nieuwe staten economisch gesproken nog minder-ontwikkeld zijn. De vraag rijst hoe voortaan de houding zal zijn van de hoger-ontwikkelde gebieden tegenover deze minder-ontwikkelde gebieden. Bestaat er juridisch gesproken een plicht volgens het Handvest van de Verenigde Naties om hulp te verschaffen aan de achtergebleven landen? Deze vraag wordt door de schrijver in de bevestigende zin beantwoord. Het wordt als  en van de doelen van de Verenigde Naties aangemerkt, dat op internationaal gebied naar economische samenwerking dient te worden gestreefd. Terwille van de zaak van de vrede wordt het noodzakelijk geacht te komen tot voorwaarden van stabiliteit en welvaart in de wereld. Naar de mening van de schrijver verkeren de leden van de Verenigde Naties „under a legal obligation to act in accordance with these purposes” (blz. 71).

De schrijver gaat vervolgens over tot het beschrijven van de soorten van hulp, die onder de auspiciën van de Verenigde Naties aan de minder-ontwikkelde gebieden wordt g even. In de eerste plaats gaat het daarbij om de

zgn. technische hulpverlening (technical assistance), waarvoor in de loop van de jaren door de Verenigde Naties een uitgebreide organisatie is opgezet. Vervolgens laat de schrijver de verschillende resoluties de revue passeren, die met het oog op de financiële bijstand aan de minder-ontwikkelde gebieden door achtereenvolgende vergaderingen van de Economische en Sociale Raad en van de Verenigde Naties zelf, werden aangenomen. Zoals bekend, is van een verwerkelijking van de plannen tot financiële bijstand aan de minder-ontwikkelde gebieden tot dusverre nog weinig gekomen. De plannen verkeren in het stadium van discussies, die momenteel in volle gang zijn. Zij hebben betrekking op de creatie van een zgn. International Finance Corporation en een Special United Nations Fund for Economic Development of Under-Developed Countries.

Naast de door de Verenigde Naties georganiseerde hulp aan de minder-ontwikkelde gebieden, behandelt de schrijver nog het zgn. Colombo-plan van het Britse Gemenebest en het zgn. Point 4 van de Amerikaanse Regering. Zo geeft het boek een vrij volledig overzicht van de verschillende pogingen, die ondernomen werden ten opzichte van de hulpverstrekking aan minder-ontwikkelde gebieden.

De bedoeling van deze hulpverlening is de verheffing van de betrokken gebieden tot een hoger niveau van welvaart. Dat in de overgangperiode zich tal van moeilijkheden voordoen, is begrijpelijk, doch het lijkt ons te ver gaan te stellen, dat in deze overgangperiode „the false doctrines of the communist faith based upon an atheistic and materialistic apprehension of existence with its promise of an earthly paradise, may find acceptance” (blz. 165). Het probleem, waarvoor de minder-ontwikkelde gebieden zich gesteld zien, gaat om de overwinning in zo snel mogelijk tempo van de armoede. Het is deze armoede, die voedingsbodem is voor eventuele ongezonde opvattingen. Hoe sneller en ruimer hulp wordt geboden, met inachtneming van de politieke souvereiniteit der betrokkenen, hoe eerder de armoede uit de weg kan worden geruimd.

Amsterdam.

KHOUW BIAN TIE.

Dr Ir J. Sevenster, *Productie en bestemming van melk in Nederland II, Een confrontatie van twee studies*. Proefschrift, Wageningen 1953, 115 blz.

In Maart 1950 verscheen een rapport „Betekenis en bestemming der Nederlandse melk- en zuivelproductie”, uitgebracht door een speciale commissie, ingesteld door de Stichting voor de Landbouw en de Koninklijke (toenmaals: Algemene) Nederlandse Zuivelbond. In April d.a.v. zag, onder auspiciën van de Unilever, een publicatie het licht onder de titel „Productie en bestemming van melk in Nederland”, samengesteld door Prof. Dr Ir M. J. J. Dols en Ir J. Sevenster. De medewerking van Prof. Dols beperkte zich tot hoofdstuk II van deze studie „De voedingswaarde van melk en zuivelproducten”; de overige hoofdstukken werden geschreven door Ir J. Sevenster.

Het doel van beide studies was na te gaan, welke in de toekomst de plaats van de Nederlandse melkveehouderij zou kunnen zijn en welke de meest verantwoorde bestemming van de melk moest worden geacht. Uiteraard zijn de afzetmogelijkheden voor de Nederlandse melk en zuivel- en melkproducten voor een beantwoording van deze vraag van beslissende betekenis. De verwach-

tingen te dien aanzien verschilden: in het Melkbestemmingsrapport van de Stichting voor de Landbouw werden de mogelijkheden voor de toekomst in het algemeen nogal pessimistisch beoordeeld: de positie voor de Nederlandse boter werd uitgesproken ongunstig genoemd, de afzetmogelijkheden voor melkproducten werden op de lange duur iets gunstiger geoordeeld dan die voor kaas. Ir Sevenster was in het algemeen iets optimistischer: naar zijn mening zou in de eerste plaats aandacht moeten worden besteed aan de afzet van consumptiemelk (ook voor export) en kaas; productie en afzet van gecondenseerde melk en melkpoeder zouden op het bestaande niveau moeten worden gehandhaafd en de boterproductie zou moeten worden teruggebracht tot een omvang, die noodzakelijk zou zijn voor de behoefte aan ondermelk voor de opfok van kalveren. Beide publicaties hebben destijds nogal de aandacht getrokken en zijn ook in de kolommen van dit tijdschrift enkele malen onderwerp van bespreking geweest ¹⁾.

De studie „Productie en bestemming van melk in Nederland II”, waarop de schrijver in Mei 1953 aan de Landbouwhogeschool te Wageningen promoveerde, bedoelt — zoals de ondertitel ook zegt — een confrontatie te zijn van beide bovengenoemde publicaties. Wanneer wij ons de vraag stellen of dit een gelukkige keuze voor een proefschrift is geweest, dan moet het antwoord daarop ontkennend luiden. Aan een proefschrift mag o.i. de eis worden gesteld, dat het een bepaald onderwerp op een zodanige wijze behandelt, dat daarmee een afgerond geheel wordt verkregen. Dit wil niet zeggen, dat een promovendus niet mag voortbouwen op wat anderen reeds publiceerden, maar de hoofdzaken van die beschouwingen moeten duidelijk worden weergegeven. Naar onze mening schiet deze studie hierin tekort. Weliswaar begint elk hoofdstuk met een weergave van „de belangrijkste overwegingen en conclusies uit de beide studies”, maar doordat het hier in vele gevallen conclusies betreft, die in de publicaties zelf op een min of meer uitgebreide argumentering berusten, komt de confrontatie niet tot haar recht. Bovendien wordt de strekking van de critieken op zijn eerste publicatie, die de schrijver in dit proefschrift — soms slechts zeer terloops — tevens wil weerleggen, onvoldoende weergegeven. Voor wie zich een oordeel over deze studie wil vormen is het dan ook noodzakelijk de beide aan dit proefschrift voorafgaande publicaties te bestuderen en van de critieken kennis te nemen.

Schrijver heeft zich overigens niet beperkt tot een confrontatie, maar bovendien heeft hij willen nagaan in welke richting de ontwikkeling wijst sinds het verschijnen van beide studies. Op grond van deze aanvullingen herzielt hij zijn eigen conclusies van „Productie en Bestemming I” in zoverre, dat hij de afzetmogelijkheden voor kaas en voor melkproducten vrijwel gelijk acht. Voor het overige biedt dit proefschrift weinig nieuwe gezichtspunten.

De aanvullende opmerkingen, die schrijver in zijn proefschrift maakt, zijn te weinig analytisch en vormen — juist, doordat zij slechts aanvullingen zijn op wat in de beide andere publicaties werd aangevoerd — allerminst een logisch aaneengesloten betoog. Hierdoor wordt het boek op zichzelf nog moeilijker leesbaar. In het algemeen zou de lezer ook diverse beweringen nader geadstrueerd

¹⁾ Zie: Dr E. van de Wiel: „Tweeërlei visie ten aanzien van de melkbestemming”, in „E.-S.B.” van 31 Mei 1950 en Drs Th. J. Platenburg „Betekenis en bestemming van de melk”, in „E.-S.B.” van 14 Juni 1950. Dr J. H. van Stuijvenberg wijdde een beschouwing aan „Productie en bestemming van melk I” in „De Economist” van October 1950.

willen zien en de bronvermelding zou uitvoeriger hebben kunnen zijn.

Op blz. 10 verwijt de schrijver één van zijn critici, nl. Dr. Van de Wiel, dat de beide studies „door het verschil in uitgangspunt en uitwerking” niet zonder meer met elkaar kunnen worden vergeleken. Vandaar blijkbaar, dat hij zijn „vergelijkende” studie een confrontatie heeft genoemd. Wellicht is het ook juist daardoor, dat dit proefschrift niet geheel geslaagd kan worden genoemd.

Dit verschil in uitgangspunt is nl. destijds vooral het omstreden punt geweest in de besprekingen, door de critici aan beide studies gewijd. Enerzijds heeft Drs. Platenburg — o.i. terecht — gesteld, dat het Melkbestemmingsrapport van de Stichting voor de Landbouw de melkproductie zonder meer als gegeven aanvaardde, terwijl de schrijver van „Productie en Bestemming I” beoogde het complex van melkproductie en zuivelindustrie te bezien in het licht van de afzetmogelijkheden der eindproducten. Ondanks dit verschil in probleemstelling is de uitwerking in beide studies in wezen gelijk: in beide worden de afzetmogelijkheden voor de melkproductie onderzocht en met de conclusies te dien aanzien hangt de beoordeling van de mogelijkheden voor de toekomstige melkproductie ten nauwste samen. In „Productie en Bestemming I” werd overigens de toekomstige melkproductie alleen op grond van landbouwtechnische mogelijkheden met betrekking tot de voederwinning en het voederrendement berekend. Daar de afzetmogelijkheden voor de diverse producten echter niet kwantitatief werden benaderd — integendeel maakte de schrijver dit in de toekomst technisch mogelijke kwantum uitgangspunt voor de opstelling van een „bestemmingsplan” voor de melk — bleef een uitspraak over de meest gewenste omvang der melkproductie in deze eerste publicatie evenzeer achterwege. Ten aanzien van dit punt levert de confrontatie evenmin nieuwe gezichtspunten op.

Een belangrijker verschil in uitgangspunt werd door Van de Wiel en ook door Van Stuijvenberg geconstateerd. Schrijver heeft nl. in „Productie en Bestemming I” bij zijn analyse van de meest gewenste bestemming van de melk een grote plaats ingeruimd aan voedingseconomische overwegingen. De reeds eerder genoemde conclusies met betrekking tot de afzetmogelijkheden voor de diverse producten, waartoe schrijver in deze publicatie kwam, werden vooral ook beïnvloed door de voedingswaarde, die aan de producten wordt toegekend. Terecht hebben genoemde critici gesteld, dat deze waarde echter alleen, voor zover de erkenning daarvan tot uiting komt in de vraag van de consument, van belang is. De Melkbestemmingscommissie van de Stichting voor de Landbouw daarentegen is nadrukkelijk van rentabiliteitsoverwegingen uitgegaan. Dit kan bepaald niet een „beperving” worden genoemd, zoals schrijver op blz. 10 van zijn proefschrift stelt. De realiteit, dat de productie een gevolg is van ondernemersactiviteit, is toch van doorslaggevende betekenis.

Hoewel schrijver in zijn proefschrift opnieuw²⁾ tracht deze bezwaren te weerleggen, kan dit toch niet de bedenkingen wegnemen, dat schrijver te zeer aandacht schenkt aan de voedingseconomische betekenis en rentabiliteitsoverwegingen teveel op de tweede plaats stelt. Vaak hinkt hij op beide gedachten, hetgeen wellicht het duidelijkst tot uiting komt bij zijn reeds eerder genoemde conclusie t.a.v. de boter, die hij onverminderd handhaaft

(blz. 103). Schrijver, die weliswaar de invloed van de prijzen niet geheel ontkent, wil desondanks eigenlijk bij voorbaat de omvang van de boterproductie fixeren en wel omdat hij voornamelijk op grond van voedingseconomische overwegingen — die zeker niet in dezelfde mate voor de consument behoeven te gelden — boterproductie de slechtste bestemming van de melk acht.

Hoewel dit proefschrift niet veel nieuwe gezichtspunten oplevert, is het voor diegenen, die de discussie over dit onderwerp hebben gevolgd, zeker de moeite waard er kennis van te nemen.

¹⁾s-Gravenhage.

F. TERLOUW, econ. dra.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De traditie getrouw was de 1 November ultimo ook dit jaar uitermate zwaar; mede door de grote chartale geldbehoefte in de agrarische sfeer vertoonde de bankbiljetten-circulatie tussen 25 October en 1 November een stijging van niet minder dan f 121 mln. De opvragingen konden echter met gemak worden gefinancierd uit de aanzienlijke saldo's, welke de banken de vorige week bij de Centrale Bank hadden geaccumuleerd; de hierna resterende saldi lagen over het algemeen zelfs nog ruim boven de verplichte minima.

Van enigerlei verkrapping op de geldmarkt was dan ook geen sprake. Bij groot aanbod van aspirant geldgevers bleef de callgeldnotering slechts dank zij het daarvoor gefixeerde minimum op $\frac{1}{2}$ pCt gehandhaafd. Kortlopend papier werd — grotendeels tevergeefs — gevraagd tegen een disconto van $\frac{5}{8}$ à $\frac{3}{4}$ pCt per jaar. Ook voor langer dan een jaar lopend papier overwoog de vraag verre; sommige der betreffende disconto's daalden met $\frac{1}{16}$ pCt.

De kapitaalmarkt.

De stijging, die het aandelenkoersniveau gedurende de verslagweek vertoonde, was de grootste sinds begin October de opgang op de aandelenmarkt wederom werd hervat. Per saldo bedroegen de wekelijkse verhogingen van het algemeen aandelenindexcijfer sinds 1 October 5,2, 2,8, 3,5, 2,5 en 9,1 punten. De snelheid van de beurs hausse blijkt duidelijk, wanneer men de stijging van de algemene index gedurende de laatste 5 weken van in totaal 23,1 punten vergelijkt met de stijging van deze index gedurende de eerste 9 maanden van 1954 ad 33,2 of gedurende het gehele jaar 1953 ad 31,1 punten.

De omslag van de stemming op de aandelenmarkt in October ging gepaard met een opvallende vergroting van de omzet, nl. van f 49 mln in September tot f 84 mln in October; het record van f 88 mln voor Maart 1954 werd hiermede benaderd.

De optimistische stemming op de aandelenmarkt werd de afgelopen week geïllustreerd door de wijze, waarop het bericht, dat de A.K.U. haar converteerbare obligaties op 1 Januari 1955 aflosbaar stelt, werd opgenomen. De houders zullen deze stukken, willen zij koersverlies vermijden, vóór laatstgenoemde datum in aandelen moeten omzetten, hetgeen tot aanbod ter beurze zal leiden, daar nu eenmaal niet ieder (met name niet elke institutionele belegger) op vergroting van zijn belang bij aandelen prijs stelt. Nochtans werd deze tijding met een koersstijging begroet. Aangekondigde emissies van de Zuid-Hollandsche Bank (f 0,5 mln à 118 pCt) en Wm Müller

²⁾ Hij deed dit ook reeds in „E.-S.B.” in een weerwoord op enkele critieken. Zie: „Geen legendevoorming”, in „E.-S.B.” van 11 October 1950, blz. 818.

**BUREAU VOOR
PERSONEELVERZEKERING**
AMSTLEVEN


(Advertentie)

(f 3,95 mln preferente winstdelende aandelen à 107 pCt) hadden reeds eerder tot een koersstijging geleid.

Optimisme heerste ook in Wallstreet, waar de Democratische verkiezingszege — die als minder groot dan verwacht werd afgeschilderd — oorzaak was, dat Dow Jones Industrials van 29 October op 5 November van 352,1 op 366,0 steeg. Ongetwijfeld zou men in geval van een Republikeinse overwinning ook daaraan zonzijden hebben weten te ontdekken.

Op de obligatiemarkt blijft alles eveneens couleur de rose. De emissies der Gemeente Luik en der Export-Financiering-Maatschappij slaagden met vlag en wimpel. Voor het eerst sinds geruime tijd zal een nieuw Indonesisch fonds zijn intrede ter beurze doen, nl. de 3 pCt in roepiah's luidende 15-jarige obligaties der Bank Industri Negara, waarvoor beursnotering is aangevraagd.

Aand. indexcijfers	29 Oct. 1954	5 Nov. 1954
Algemeen	215,3	224,4
Industrie	307,7	320,9
Scheepvaart	205,2	214,0
Banken	171,2	176,2
Indon. aand.	69,7	73,3

Aandelen	29 Oct. 1954	5 Nov. 1954
A.K.U.	264	287½
Philips	328¼	341½
Unilever	432¼	432½
H.A.L.	169	174
Amsterd. Rubber	100½	113¼
H.V.A.	135¼	144
Kon. Petroleum	500¼	512

Staatsfondsen	29 Oct. 1954	5 Nov. 1954
2½ pCt N.W.S.	80 ⁵ / ₁₆	80 ⁵ / ₁₆
3-3½ pCt 1947	100 ⁵ / ₁₆	100 ⁵ / ₁₆
3 pCt Invest.cert.	100 ¹¹ / ₁₆	100¼
3½ pCt 1951	103¾	103¼
3 pCt Dollarlening	98	98½

Diverse obligaties	29 Oct. 1954	5 Nov. 1954
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	102¾	102¾
3½ pCt Bataafse Petr.	102 ¹¹ / ₁₆	102 ¹¹ / ₁₆
3½ pCt Philips 1948	102½	102¾
3¼ pCt Westl. Hyp.Bank	99½	99½

J. C. BREZET.

Voor

VRAAG OF AANBOD

op het gebied van

Kantoorbehoeften

Brandkasten

Machines

Apparaten

Fabrieks- en

kantoorgebouwen

Industrieterreinen

enz. enz.

is een annonce in „Economisch-Statistische Berichten” de meest aangewezen weg.



N.V. ASSURANTIE MAATSCHAPPIJ
DE NEDERLANDEN VAN 1845
gevestigd te 's-Gravenhage

UITGIFTE van
f 4.000.000.- nominaal nieuwe aandelen
op naam, waarop
80% te storten.

Daar uit agioreserve reeds f 1.120.000.- gestort werd, is thans nog te storten
f 2.080.000.-,
zijnde f 650.- per aandeel resp. f 162.50 per onderaandeel.

Ondergetekende bericht, dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte
uitsluitend voor aandeelhouders - zal openstaan ten kantore van de

KAS-ASSOCIATIE N.V. te Amsterdam
tot Vrijdag 19 November 1954, des namiddags 4 uur

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 3 November 1954. Exem-
plaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn aldaar en bij
ondergetekende verkrijgbaar.

's-GRAVENHAGE, 3 November 1954

N.V. ASSURANTIE MAATSCHAPPIJ
DE NEDERLANDEN VAN 1845

STATISTIEKEN

IN- EN UITVOER VAN NEDERLAND¹⁾
(waarde in miljoenen guldens)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkingspercentage	
	Sept.	Jan.-Sept. ²⁾	Sept.	Jan.-Sept. ²⁾	Sept.	Jan.-Sept. ²⁾
1934	117	117	102	86	87	74
1950	650	621	466	403	72	65
1951	696	829	692	583	99	70
1952	608	693	701	664	115	96
1953	770	713	768	649	100	91
1954	890	854	764	722	86	85

¹⁾ Bron: C.B.S.

²⁾ Maandgemiddelden.

GEMEENTE ZWOLLE

Uitgifte van

f 2.500.000.— 3¹/₄ % 40-jarige obligaties,

waarvan reeds f 800.000.— obligaties op inschrijvingsvoorwaarden zijn geplaatst.

**Grootte der stukken nom. f 1.000.—
aan toonder**

De ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op de resterende

f 1.700.000.— 3¹/₄ % 40-jarige obligaties

zal zijn opengesteld op

Maandag, 15 November 1954

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur, tot de koers van 99³/₄ pCt, bij hare kantoren te Amsterdam en 's-Gravenhage, op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte d.d. 8 November 1954. Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn bij ondergetekenden verkrijgbaar.

F. Staal

Bankierskantoor Staal & Co. N.V.

Amsterdam

, 8 November 1954.

's-Gravenhage

vacatures

(Vervolg van blz. 886)

Het Drents Economisch Technologisch Instituut vraagt voor indiensttreding op korte termijn een

BEDRIJFS-ECONOOM

Academische opleiding en enige ervaring strekken tot aanbeveling. Salaris nader overeen te komen.

Sollicitaties binnen 10 dagen na deze oproep te richten aan de directeur v. h. D.E.T.I., Stationsstr. 11, Assen.

GROOT HANDELSCONCERN
te Amsterdam vraagt voor haar
Economische Statistische Afdeling

een

STAFFUNCTIONARIS

Gegadigden moeten met goed gevolg het kandidaats- of het baccalaureaatsexamen in de Economie, hebben afgelegd.

Leeftijd maximum 30 jaar.

Brieven met volledige inlichtingen betr. leeftijd, opleiding en praktijk onder No. 3199 aan Adv. Bur. Jan C. Verheul & Co., N.Z. Voorburgwal 286, Amsterdam-C.

Internationaal Sociaal-Economisch Bureau vraagt:

directie-secretaris,

econ. of jur. gevormd, Frans volledig beheersend, representatief en van goeden huize, leeftijd 26-30 j.

Aantr. vooruitz., t.z.t. voll. premievrije pens.voorz.

Brieven onder no. ESB 46-1, Bureau van dit Blad,

Postbus 42 - Schiedam

Middelgrote industriële onderneming,

gevestigd in het Noorden des lands, vraagt voor de tijd van plm. een jaar:

allround bedrijfsorganisator

in staat om na inwerking in het bedrijf de Directie van advies te dienen met betrekking tot de interne organisatie.

De problemen welke zich voordoen, houden verband met diverse aspecten van de bedrijfsorganisatie en liggen dus o.a. zowel op arbeidstechnisch als op economisch gebied.

Daar het hier gaat om een tijdelijke positie, kan een ruime honorering worden aangeboden.

Uitvoerige, met de hand geschreven sollicitaties, voorzien van een overzichtelijk curriculum vitae, worden ingewacht onder No. 46-2 bij het bureau van dit blad. Volkomen discretie is gewaarborgd.

De transportkosten

— waaronder uiteraard ook de interne transportkosten zijn te verstaan — vormen procentueel een belangrijk deel van de totale productiekosten. Iedere onderneming, die de kostprijs van haar producten tot in details kent, weet dit en tevens, dat in die sector meestal nog grote besparingen zijn te bereiken, ook al doordat er op het gebied van het intern transport nog steeds veel nieuws aan de markt komt. Hieromtrent houdt het maandblad

verladen

dat grotendeels aan het interne transport gewijd is, U regelmatig volledig op de hoogte. Wie hierop geabonneerd is, weet spoedig welke mogelijkheden er voor hem zijn en met name ook in hoeverre hij door mechanisering in het nijpend personeel-tekort kan voorzien, een extra voordeel in deze tijd.

Vraagt

GRATIS PROEFNUMMER
aan de administratie „Verladen”
postbus 42, Schiedam.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Gecombineerde Maandstaat op 31 October 1954

Kas, Kassiers en Dag-geldleningen . . . f.	105.985.865,60	Kapitaal f.	49.000.000, —
Nederlands		Reserve „	19.500.000, —
Schatkistpapier „	485.100.000, —	Bouwreserve „	1.000.000, —
Ander Overheidspapier „	64.608.434,63	Deposito's op Termijn „	263.487.011,08
Wissels „	15.519.756,47	Crediteuren „	754.956.938,61
Bankiers in Binnen- en Buitenland.	61.285.996,60	Geaccepteerde Wissels „	527.802,98
Effecten, Syndicaten en Waarden	61.513.987,67	Door Derden	
Prolongatiën en Voorschotten tegen Effecten „	29.089.092,49	Geaccepteerd	1.027.732,71
Debiteuren „	292.652.473,74	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen „	38.650.922,39
Deelnemingen (incl. Voorschotten). „	7.394.800,57		
Gebouwen. „	5.000.000, —		
	<u>f. 1.128.150.407,77</u>		<u>f. 1.128.150.407,77</u>

Commanditaire Vennootschap NATIONAAL BEZIT VAN AANDEELEN Wm H. MÜLLER & Co.,

gevestigd te Rotterdam.

UITGIFTE van 3950 commanditaire aandelen Serie A (5 pCt. preferent winstdelend), elk groot nominaal f. 1000.- aan toonder,

voor één vierde gedeelte delende in de winst van het boekjaar 1954 en ten volle delende in de winst van de volgende boekjaren.

Ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op bovengenoemde commanditaire aandelen, uitsluitend voor houders van commanditaire aandelen Serie A (5 pCt. preferent winstdelend) en van gewone commanditaire aandelen der C.V. Nationaal Bezit van Aandeelen Wm H. Müller & Co., openstellen op

MAANDAG 15 NOVEMBER 1954,

van des voormiddags 9-uur tot des namiddags 4 uur,
te Amsterdam en 's-Gravenhage ten kantore van

**Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.,
Labouchere & Co. N.V.,**

te Rotterdam ten kantore van

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.,

TOT DE KOERS VAN 107 pCt.,

op de voorwaarden van het prospectus dd. 5 November 1954. Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn verkrijgbaar bij de kantoren van inschrijving.

**Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.
Labouchere & Co. N.V.**

Amsterdam, 5 November 1954.